

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste Instituut
Eripedagoogika ja logopeedia õppekava

Krista Aigro
Heleken Heinsalu

HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA LASTE KOORDINAATORITE (HEVKO) ROLL
EESTI HARIDUSSÜSTEEMIS

Magistritöö

Juhendaja: Tõnu Jürjen

Läbiv pealkiri: HEVKO roll Eesti haridussüsteemis

KAITSMISELE LUBATUD
Juhendaja: Tõnu Jürjen, MA (psühholoogia)

.....
(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Marika Padrik, lektor

.....
(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2016

Resümee

Käesoleva uurimustöö eesmärgiks oli teada saada HEVKO-de ja kooli juhtkonnaliikmete arvamusi HEVKO tööeesmärkide ja -ülesannete kohta. Samuti keskenduti HEVKO töö korraldamise ja läbiviimise kitsaskohtadele ning tugivõrgustiku koostööle. Eelnevalt viidi läbi pilootuuring Viljandimaa üldhariduskoolides. Üle-Eestilise uuringu tarbeks koostati ankeetküsitlus nii HEVKO ülesandeid täitvatele isikutele kui ka juhtkonnaliikmetele. Ankeet saadeti 287-kooli, välja jäeti lasteaed – algkoolid. Vastuseid laekus 229 (135 HEVKO-t; 94 juhtkonnaliiget), eeldatavast 574-st vastanust. Tulemusi analüüsiti kvantitatiivsete- ja kvalitatiivsete meetoditega.

Uuringu tulemustest selgus, et juhtkonna ja HEVKO-de arusaamad tööülesannetest on üldjuhul sarnased, kuid juhtkonnaliikmed ei olnud kursis kõigi tööülesannetega, millega HEVKO-d igapäevaselt tegelevad. Probleemidest toodi enim välja liigset bürokraatiat, rahastamise puudumist, väikest ajalist ressursi ja koostöö puudumist õpetajatega. Uuringust selgus, et vastanud koolides töötas täiskohaga ainult üks HEVKO, kõik teised täitsid seda rolli oma põhitöö kõrvalt, mille tõttu töökoormused olid liiga suured ning nad ei jõudnud kõigi abivajavate lastega piisavalt tegeleda. Lisaks sellele märgiti miinuseks ka eriarstide ja spetsialistide pikad järjekorrad, mis olulisel määral aeglustavad õpilasele abi osutamist. Oluline roll on lapsevanemate suhtumisel ning koostöövalmidusel, sest ilma lapsevanema nõusolekuta ei saa kool lapse aitamiseks tugisüsteeme kasutusele võtta.

Märksõnad: kaasav haridus, hariduslike erivajadustega õpilane (HEV õpilane), hariduslike erivajadustega õpilase õppe koordineerija (HEVKO).

Abstract

The aim of this thesis was to gauge the opinions of Special Educational Needs Coordinators (SENCO) and the members of school boards in regard to the tasks and objectives of the work of such coordinators. The thesis also focuses on bottlenecks in the organisation and performance of SENCO work and on support network cooperation. A pilot study was carried out in general education schools in Viljandi County prior to the thesis. A questionnaire for those fulfilling SENCO tasks and members of schools boards was drafted for a nationwide study. The questionnaire was sent to 287 schools, with responses being received from 135 SENCOs and 94 members of school boards: 229 responses from a possible total of 574. The results were analysed using both quantitative and qualitative methods.

The results showed that the understandings of both SENCOs and members of school boards in regard to the tasks of such coordinators were largely similar, although the latter were not aware of all of the techniques that SENCOs employ on a daily basis. Among the problems most commonly raised were excessive bureaucracy, lack of funding, lack of time and insufficient cooperation with teachers. The study revealed that among all of the schools that responded to the questionnaire, only one employed a SENCO in a full-time position. In all other cases, the coordinators fulfilled this role alongside their primary duties, as a result of which teachers and support specialists are overburdened and do not have time to deal with all children who require assistance. Moreover, the waiting time for appointments with medical specialists was also highlighted as a problem, which significantly affects the speed at which assistance can be provided to students. An important role is also played by the attitude of parents and how willing they are to cooperate, since without their consent a school is unable to implement any support systems to help their child.

Keywords: *Inclusive education, student with special educational needs (SEN student), special educational needs coordinator (SENCO)*

Sisukord

Resümee.....	2
Abstract.....	2
Sissejuhatus.....	5
<i>Kaasav haridus.....</i>	<i>6</i>
<i>Eesti ja rahvusvaheline lähenemine kaasavale haridusele</i>	<i>7</i>
<i>Hariduslike erivajaduste õpilane (HEV õpilane).....</i>	<i>10</i>
<i>Hariduslike erivajadustega õpilaste õppe koordineerija (HEVKO).....</i>	<i>15</i>
Uurimistöö eesmärk ja ülesanded.....	17
Meetodid.....	18
<i>Valim</i>	<i>18</i>
<i>Mõõtvahendid.....</i>	<i>18</i>
<i>Protseduur.....</i>	<i>19</i>
Tulemused ja arutelu	19
Uurimisküsimus nr 1: Millised on Eesti koolides töötavate HEVKO-de karakteristikud?	19
<i>Haridus.....</i>	<i>19</i>
<i>Täiend- ja tasemekoolitus.....</i>	<i>19</i>
Uurimisküsimus nr 2: Millised on HEVKO-de tööülesanded ja tööeesmärgid?	20
Uurimisküsimus nr 3: Millised on HEVKO-de ja juhtkonna hinnangul HEVKO-de tööülesanded ja eesmärgid?	21
Uurimisküsimus nr 4: Millisel määral HEVKO-de ja kooli juhtkonna hinnangud HEVKO tööülesannetes ühtivad ja erinevad?	23
Uurimisküsimus nr 5. Millised on HEVKO-de töötingimused?	26
<i>Tööjuhend.....</i>	<i>26</i>
<i>HEVKO töö tasustamine</i>	<i>27</i>
<i>Kuulumine juhtkonda</i>	<i>28</i>
<i>HEVKO-de töö olulisus koolis</i>	<i>29</i>
<i>Juhtkonna rahulolu HEVKO tööga</i>	<i>29</i>
Uurimisküsimus nr 6. Millised on koolijuhtide ja HEVKO-de hinnangud koolisisesele tugivõrgustiku tööle HEV lastega?	30
Uurimisküsimus nr 7. Millised on koolijuhtide ja HEVKO-de hinnangud koolivälisele tugivõrgustiku tööle HEV lastega?	31
Uurimisküsimus nr 8. Millised on HEVKO-de ja juhtkonna hinnangud HEV õpilaste õpetamisvõimalustele koolides?	33
<i>Tugispetsialistide olemasolu koolides</i>	<i>33</i>
<i>Tugiteenused.....</i>	<i>34</i>
<i>HEV õpilaste õppimisvõimalused koolis</i>	<i>34</i>
<i>Õpiabi kättesaadavus koolides.....</i>	<i>35</i>
<i>Õppematerjalid HEV õpilastele</i>	<i>36</i>
Uurimisküsimus nr 9. Milliseid probleeme ja kitsaskohti HEVKO-d ja juhtkond HEVKO töös näevad?	37
Kokkuvõte.....	40
Tänu sõnad.....	42
Autorluse kinnitus	42
Kasutatud kirjandus	43

Sissejuhatus

Eesti Vabariigi hariduselu tugiraamistikuks on nii rahvusvahelised kui ka riiklikud raamdokumendid. Olulist rolli hariduskorralduses mängivad nii ÜRO inimõiguste deklaratsioon, Eesti Vabariigi Haridusseadus, Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus kui ka UNESCO Salamanca deklaratsioon (1994). Eelmainitud dokumentide ühiseks tunnuseks on kõigi inimeste võrdne kohtlemine - kõigil peab olema võimalus saada osa arenenud ühiskonna poolt pakutavatest hüvedest. Tänapäeva kiiresti muutuv ühiskond peaks suutma hinnata iga oma liikme panust ühiskonna jätkusuutlikusse arengusse, see saab aga toimuda ainult iga liikme ühiskonda kaasamise kaudu. Viimase aja olulisemaks suunaks haridusvaldkonnas on kaasav haridus.

Uurimustöö teema valiku põhjuseks sai hariduslike erivajadustega õpilaste (edaspidi HEV) õppe koordineerija (edaspidi HEVKO) ametikoha uudsus Eesti haridusmaastikul. Kuna HEVKO tööülesandeid ja eesmärgi puudutavat teemat on uuritud vaid piirkonniti, on antud uuring läbi viidud üle Eesti, mis peaks andma HEVKO-de tööülesannetest ja eesmärkidest terviklikuma ülevaate. Sarnase uuringu tegi Tallinna Ülikoolis Liis Sarapuu Võrumaa koolides, kus ta uuris HEVKO tööülesannete määratlemata rolli. Antud uuringus soovitakse teada saada kooli juhtkonna liikmete ja HEVKO-de hoiakuid ja hinnanguid konkreetset HEVKO tööülesannete, hariduse, töökogemuste ja eesmärkide kohta.

Magistritöö eesmärk on välja selgitada kooli juhtkondade ja HEVKO-de arusaamad HEVKO-de tööülesannetest. Milliste ülesannetega HEVKO-d koolis peavad tegelema ja mis-sugused on peamised murekohad ning takistused selles töös. Uuritakse, kuidas hindavad HEVKO-d ja kooli juhtkond koolisisest ja koolivälist tugivõrgustiku koostööd.

Tulenevalt eesmärgist on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Millised on Eesti koolides töötavate HEVKO-de karakteristikud?
2. Millised on HEVKO tööülesanded ja –eesmärgid?
3. Millised on HEVKO-de ja juhtkonna hinnangul HEVKO-de tööülesanded ja eesmärgid?
4. Millisel määral HEVKO-de ja kooli juhtkonna hinnangud HEVKO tööülesannetes ühtivad ja erinevad?
5. Millised on HEVKO-de töötingimused?
6. Millised on koolijuhtide ja HEVKO-de hinnangud koolisisesele tugivõrgustiku tööle HEV lastega?

7. Millised on koolijuhtide ja HEVKO-de hinnangud koolivälisele tugivõrgustiku tööle HEV lastega?
8. Millised on HEVKO-de ja juhtkonna hinnangud HEV õpilaste õpetamisvõimalustele koolides?
9. Milliseid probleeme ja kitsaskohti HEVKO-d ja juhtkond HEVKO töös näevad?

Kaasav haridus

Kivirand (2012b) märgib, et kaasava hariduse eesmärk tänases kontekstis on laiendada juurdepääsu haridusele ning edendada kõigi õppimisest kõrvalejäämise ohus õppurite täieliku osalust ja võimalusi oma potentsiaali realiseerida. Seega puudutab kaasamine laiemat õppijate ringi, kui selgelt määratletud hariduslike erivajadustega õppijaid. Kõikide õppijate osaluse laiendamiseks on esmatähtis erinevate osapoolte (õpetajad, õppijad, lapsevanemad jne) positiivsete hoiakute kujundamine. See hõlmab endas sildistamata või kategoriseerimata õpetamis- ja õppimiskäsitlust, diferentseeritud ning tõhusaid õpetamis- ja hindamisviise, mis toetavad erivajadustega õppurite õppimist.

Kaasamine on teema, mida Euroopa Eripedagoogika Arendamise agentuuri liikmesriikides laialdaselt arutatakse, ning kuigi mitmekesiste vajadustega õppijate, eelkõige oma hariduslike erivajaduste või puude tõttu lisatuge vajavate õpilaste õppes kasutatakse erinevaid lähenemisviise, võib eristada mitmeid ühiseid elemente, mis keskenduvad kõigi õppijate edasijõudmise parandamisele. Kõik õppijad peaksid tundma end oma klassi/kooli osana ning nende panust kogukonna ellu tuleb väärtustada. Õppijatelt tuleks küsida, mis lisatuge nad vajavad, et saaksid täielikult osa kõigist korraldatavatest tegevustest ja pakutavatest kogemustest.

Õppijad peaksid:

- tundma end koolikeskkonnas turvaliselt ning kogukonna liikmena;
- saama võimalusi koostööks ja koosõppimiseks paindlikes eakaaslaste rühmades, et arendada oma sotsiaalseid ja suhtlusoskusi;
- saama tunnustust oma saavutuste eest;
- võtma täiel määral osa väljaspool õppekava ja kooli korraldatavatest tegevustest;
- võtma vastutuse oma õppimise eest ning täitma õppeprotsessis aktiivset osa, säilitades kõrged ootused ja suurendades iseseisvust õppimisel;
- teadvustama oma vastutust ja ülesandeid kooli ja kogukonna ees (Juhtpõhimõtted kaasava..., 2009).

Eesti ja rahvusvaheline lähenemine kaasavale haridusele

Eesti kui arenenud ühiskonnaga Euroopa riigi haridus on otseses sõltuvuses Euroopas ja maailmas toimuvatest hariduselu puudutavatest muutustest ja suunistest. Ehkki Euroopas on kasutusel erinevad hariduskorraldused ja -süsteemid, on kõikide maade ühiseks sooviks oma elanikkonna harimine ja seeläbi ühiskonna jätkusuutlik areng. Eesti haridussüsteemi missiooniks on luua eeldused ja tingimused, et kõigist ühiskonnaliikmetest kujuneksid õppivad inimesed, kes omandatud teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtushinnangute ja käitumishinnangute abil suudavad edukalt nii isiklikus kui töö- ja ühiskonnaelus toime tulla (Kink, 2006).

Laste arengu igakülgselt toetamiseks on vajalik haridus-, tervishoiu-, rehabilitatsiooni- ja sotsiaalteenuste senisest suurem sidustamine. Tervishoiusüsteemis toimunud muutuste tulemusel on palju arenenud ravimeetodid ja –põhimõtted. Mitmeid haigusi on võimalik suhteliselt lihtsate vahenditega kontrolli all hoida ning lapsed ei vaja haiguse ohjamiseks erikeskkonda. Sotsiaalsetest põhjustest tingitud õpiraskused ei tohiks olla segregatsioonise põhjuseks, st et laps suunatakse erikooli või eriklassi. Väljakujunenud õpilaskodude võrk ning riiklikult toetatavad kohad õpilaskodudes on ilmselt üks põhjustest, miks õpilaste arv erikoolides on vähenenud (Kontseptsioon hariduslike erivajadustega ..., 2013).

Selleks, et liikuda kaasavama kooli ja kaasavama ühiskonna suunas, on Haridus- ja teadusministeerium kavandanud lähiaastateks hulgaliselt riiklikult koordineeritavaid arendustegevusi ja sihte.

„Samas on ilmselge, et kui me soovime hariduse valdkonnas märkimisväärsed muutusi, siis see saab sündida vaid kolme osapoolte – RIIK – kohalik omavalitsus (edaspidi KOV) – KOOL – koostöös. Kuna Eestil puudub oma hea kogemus, kuidas ja mil määral on mõistlik kaasavama hariduse suunas liikuda, siis olulisteks prioriteetideks muude tegevuste kõrval tuleb kindlasti pidada koostöö edendamist erinevate osapoolte vahel ja Eesti konteksti sobivate heade praktikate kogumist ning jagamist“ (Kivirand, 2016:8-9).

ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonis (2013) märgitakse, et tänapäeva Eesti haridusmaastikku iseloomustava kaasava hariduse põhimõtted tulenevad rahvusvahelisel tasandil olulistest õiguslikest kohustustest. UNESCO poliitiliste suuniste dokument algab inimõiguste ülddeklaratsiooniga, misjärel liigub edasi haridusliku diskrimineerimise vastase konventsiooni, lapse õiguste konventsiooni, kultuurilise mitmekesisuse kaitse ja edendamise konventsiooni juurde. UNESCO dokument peab kaasava hariduse eesmärgiks tugevdada haridussüsteemi võimekust jõuda kõigi õppijateni. Kaasava haridussüsteemi loomise võimalikkus on otseses seoses tavakoolidega. Tavakoolidele on seatud eesmärgiks muutuda kaasavamaks,

kus on õigus õppida kõigil lastel, vaatamata nende erisustele. Viimase aja olulisimaks kaasavat haridust toetavaks dokumendiks on *Puuetega inimeste õiguste konventsiooni* 24. artikkel, kus kõik osalisriigid peavad tunnistama puuetega inimeste õigust haridusele, soovides seejuures võimaldada selle õiguse teostamist diskrimineerimiseta ja võrdsete võimaluste alusel. Osalisriigid peavad tagama kaasava haridussüsteemi selle kõigil astmetel ja elukestva õppe. Elukestva õppe eesmärgiks on inimese potentsiaali, väärkuse ja enesest lugupidamise täielik väljaarendamine, austuse tugevdamine inimõiguste, põhiõiguste ja inimeste mitmekesisuse suhtes; samuti puuetega inimeste isiksuse, annete ja loovuse, samuti nende vaimsete ja füüsiliste võimete väljaarendamine kogu nende potentsiaali ulatuses; puuetega inimestele võimaluse andmine vabas ühiskonnas tõhusalt osaleda.

Kõik Euroopa riigid sealhulgas ka Eesti on ratifitseerinud UNESCO 1994. aastal välja antud Salamanca deklaratsiooni ja eriõppe tegevusraamistiku: kaasava orientatsiooniga tavakoolid on kõige tõhusam vahend, et võidelda diskrimineerivate hoiakutega, luua avatud kogukondi, rajada kaasav ühiskond ning jõuda kõigile kättesaadava hariduseni; lisaks on enamikul lastest võimalik saada tavakoolides tõhusalt haridust ning nii paraneb kogu haridussüsteemi tõhusus ning lõpptulemusena ka kulutasuvus.“ (Juhtpõhimõtted... ,2009).

„UNESCO 2008 definitsiooni määratleb kaasava hariduse pidevaks protsessiks eesmärgiga pakkuda kvaliteetset haridust kõigile õppuritele, respektides erisusi, erinevaid vajadusi ja võimeid, õppurite omapära ning õpiootusi ning elimineerides kõik diskrimineerimise vormid. UNESCO 2009 definitsioon: Kaasav haridus on haridussüsteemi võime tugevdamise protsess jõudmaks kõikide õppuriteni. Üldise printsiibina peaks see juhtima hariduspoliitikat ja – praktikat, alates faktist, et haridus on põhiline inimõigus ja alus kogu ühiskonnale“ (Kivirand, 2014; para 2).

Haridussüsteemide kontekstis on kaasamine praegu mitte seisev ja muutumatu termin, vaid pidevalt arenev, vajadusel muutuv väärtus. Kui algselt oli kaasamise all pigem mõeldud hariduslike erivajadustega ja erivajadusteta õpilaste füüsilist kooseksisteerimist tavahariduses, siis nüüd on termini eesmärgiks arendada ideed tavaharidussüsteemi kaasamisest kaugemale, hõlmates hariduslike erivajadustega õpilastest palju ulatuslikumat rühma õpilasi, keda ohustas kõrvalejäämine. Termin varajasele kasutamisele oli iseloomulik seisukoht, et hariduslike erivajadustega õpilastel peaks olema juurdepääs tavaõppekavale - eelduseks oli, et õppekava on kindlaks määratud staatiline üksus. Tajuti, et hariduslike erivajadustega õpilastel on vaja eri tüüpi tuge, et õppida tavaõppekava järgi. Praegu käibel oleva kaasamise mõiste kasutuse aluseks on eeldus, et hariduslike erivajadustega õpilastel on õigus õppekavale, mis vastab nende vajadustele, ning et haridussüsteemid peavad seda võimaldama. Õppekava on vaja

edasi arendada nii, et see sobiks kõigile õpilastele. Kaasamine ei ole seisund, vaid protsess. Hariduse andjatel on kohustus oma tööd edasi arendada, et kõigil õpilastel oleks võimalik õppida ja osaleda (Watkins, 2007).

Sarapuu (2014) märgib, et efektiivne ja tõhus juhtimine ning suhtlemine on head õpetamise võtmesõnad, eriti laste puhul, kellel on õpiraskused või käitumisprobleemid. Eripedagoog saab teha koostööplaane põhiõpetajaga, kes on klassis, samuti aitab ta õpetajal klassikeskkonda kohandada erivajadusega õpilase vajadustega arvestavalt. Eripedagoog juhendab tavaliselt ka abiõpetajaid ning teeb koostööd lapsevanematega.

Kivirand toob oma ettekandes „Kaasav haridus õppekorralduses“ välja, et kaasava hariduse praktika põhineb filosoofial, mis käsitleb erisusi, võimeid ja vajadusi loomulikena ning annab võimaluse õppimiseks ja arenguks kõikidele ning väärtustab sealjuures iga kogukonna liikme rolli. Kaasavatele koolidele on omane, et kõik õpilased õpivad koos. Kaasava hariduse eesmärgiks ei saa pidada erisuste kõrvaldamist, vaid tegemist on õpilastele võimaluse andmisega olla kogukonnas, kus väärtustatakse nende individuaalset eripära (Kivirand, para 2).

Lisaks märgib ta, et „Kaasava hariduse kvaliteedi edendamine nõuab selgelt sõnastatud poliitikat. Kõigile avatud kooli eesmärki tuleks edendada hariduspoliitika kaudu ning toetada vastavalt ka kooli tegevust. Kaasavat haridust toetav hariduspoliitika

- võtab arvesse rahvusvahelise tasandi poliitikat ja algatusi;
- on piisavalt paindlik, kajastamaks kohaliku tasandi vajadusi;
- on kõikidele osapooltele piisavalt selgitatud;
- määrab kindlaks õpetaja, haridusasutuse ja tugiteenuste tasandi kohustused;
- määrab, millist tuge ja koolitust pakutakse kõikidele sihtrühmadele nende kohustuste täitmiseks;
- on välja töötatud erinevate sektorite koostöös“. (Kaasav haridus ..., Kivirand, para 14).

„Kaasava hariduse eesmärk on laiendada juurdepääsu haridusele ning edendada kõigi kõrvalejäämisohus õppijate täielikku osalust ja võimalusi oma potentsiaali realiseerida. Kaasamine puudutab laiemat õppijate ringi kui selgelt määratletud hariduslike erivajadustega õppijaid. Ei piisa üksnes juurdepääsust tavaharidussüsteemile. Osalus tähendab seda, et õppijad on kaasatud õppetegevusse neile tähenduslikul viisil. Osaluse laiendamiseks on esmatähtis positiivsete hoiakute kujundamine (õpetajad, õppijad, lapsevanemad)“ (Kaasav haridus..., Kivirand, para15).

Olenko ja Toots (2005) väidavad, et hariduse valdkond on tänapäeval nii mahukas, et moodustab iseseisva poliitika. Samas on haridus- ja sotsiaalküsimused tihedalt seotud. Haritud inimene leiab kergemini tööd ja kindlustab sellega ise enda toimetuleku, ta tuleb paremini toime perekonnas ja laste kasvatamisel. Seega vähendab õnnestunud hariduspoliitika otseselt riigi sotsiaalkulutuste koormat. Sotsiaal- ja hariduspoliitikat lähendab teineteisele ka sotsiaalse võrdsuse ja sidususe temaatika. Õigus haridusele on peamisi inimõigusi, sellest tulenevalt on tähtis ka küsimus juurdepääsust haridusele.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (2014), mis on Eesti vabariigi hariduselu kõige olulisem dokument, sätestab haridusandmise olulised punktid, mille abil on igal õppetegevust läbiviival asutusel võimalik oma tööd korraldada. Kaasava hariduse seiskohalt on oluline, et hariduse andmisel tuleb lähtuda võrdsete võimaluste printsiibist, mis tähendab, et kõigil inimestel peab olema juurdepääs haridusele. Seaduse järgi lähtuvad riik ja koolide pidajad õppekorraldamisel põhimõtetest, et kvaliteetne üldharidus on võrdväärselt kättesaadav kõigile isikutele, sõltumata nende sotsiaalsest ja majanduslikust taustast, rahvusest, soost, elukohast või hariduslikust erivajadusest. Õpilastel ei ole riiklikest õppekavadest lähtuvaid takistusi, kui nad liiguvad ühelt kooliastmelt, õppevormilt või haridustasemelt teisele. Võimaluse piires arvestatakse õppetegevuse korraldamisel riiklikes õppekavades väljendatud ühiskonna ootusi, õpilaste vajadusi ja huve ning õpilaste ja vanemate ettepanekuid ning piirkonna eripära. Õpetajate tööülesandeks on jälgida õpilase arengut ja toimetulekut koolis ning vajadusel kohandada õpet õpilase vajaduste järgi. Õpilase võimete ja annete arendamiseks tuleb koolis selgitada välja õpilase individuaalsed õpivajadused, valida sobivad õppemeetodid ning korraldada vajaduse korral diferentseeritud õpet. Kool tagab õpilasele, kellel tekib ajutine mahajäämus eeldatavate õpitulemuste saavutamisel, täiendava pedagoogilise juhendamise väljaspool õppetunde. Õpilasele tagatakse koolis tasuta vähemalt eripedagoogi (sealhulgas logopeedi), psühholoogi ja sotsiaalpedagoogi teenus. Tugispetsialistide teenuse rakendamiseks loob võimalused kooli pidaja ning selle korraldab direktor.

Hariduslike erivajaduste õpilane (HEV õpilane)

Kivirand (2012a) toob „*Hariduslike erivajadustega õpilaste õppevara arendamise*” teabepäeval välja, et HEV õpilaste õppekorralduse eesmärgid ja arendustegevused määratleti riiklikul tasandil esmakordselt „Üldharidussüsteemi arengukavas aastateks 2007–2013.“ Dokumendis seati eesmärgiks õppijatele individuaalsust arvestavaks õppeks vajalike tingimuste loomine, seejuures tõhustatakse hariduslike erivajadustega õpilastele tugi- ja toetussüsteemide

rakendamist. Püstitatud eesmärkide täitmiseks nähti ette riiklike õppekavade uuendamine, õppekavade täitmist toetavate õppematerjalide väljatöötamine, õpetajate koolitamine ning õpet toetava nõustamissüsteemi väljaarendamine (Kivirand, HEV õpilaste õppekorralduse arendustegevuse ja seda toetavad programmid).

Haridusliku erivajaduse olemus ja selle käsitlus on ajas muutunud ja veelgi muutumas. Üha sagedamini puutume kokku kombineeritud diagnoosidega ning sageli on raske määratleda erivajaduse primaarset põhjust või diagnoosi. Meditsiinilisest diagnoosist olulisem on juhtumipõhine pedagoogilise, psühholoogilise ja sotsiaalvaldkonna vajaduste määratlemine ja sellest tulenevalt lapse eripärast lähtuv kompleksne tugimeetmete rakendamine. Laste arengu igakülgselt toetamiseks on vajalik haridus-, tervishoiu-, rehabilitatsiooni- ja sotsiaalteenuste senisest suurem sidustamine (Hariduslike..., 2013:2).

Nagu väidab Eha (2010) oma magistritöös, et ei ole olemas ühtset rahvusvaheliselt tunnustatud hariduslike erivajaduste mõistet. Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni OECD andmetel on selle puhul probleemiks kaks asjaolu. Terminit „hariduslikud erivajadused“ defineeritakse eri riikides erinevalt. Osades riikides hõlmab see termin ainult puudega lapsi, teistes riikides liigitatakse sinna alla nii puudega kui ka õpiraskustega või muudel asjaoludel ebasoodsasse olukorda sattunud lapsed. Samuti kasutatakse erinevates riikides puute kui ka õpiraskuste liigitamisel erinevaid määratlusi.

Kõrgesaare (2002) sõnul peetakse alates 1970. aastast paljudes arenenud riikides kooliealistel lastel õpikeskkonna tava-suutlikkust ületavaid vajadusi hariduslikeks erivajadusteks (HEV). Koolieelses eas avalduvaid erivajadusi nimetatakse pigem arengulisteks erivajadusteks (AEV). Mõlemat tüüpi erivajaduseks võib olla nii mahajäämus eakohasest tasemest (arengupuue) kui ka andekus mingis arenguvaldkonnas.

Hariduslikud erivajadused on Kõrgesaare sõnul siis kui õppijad erinevad võimete, tausta ja isiksuseomaduste poolest sedavõrd, et nende õppimisvajadusi on raske rahuldada harjumuspärasel ja kergesti kättesaadaval viisil.

Lapse arengu hindamise ja toetamise kogumikus märgitakse (McCormick, 2006; Hallap, 2006; Häidkind ja Kuusik, 2008), et erivajaduste üheks aluseks tänapäeval on ka pervasiivsed arenguhäired. Kui korraga esineb organismi mitme funktsiooni kahjustus (nt vaimupuue ja nägemispuue), räägitakse liitpuudest. Tuuakse välja, et eesti keelest erineva emakeelega lapsi võib samuti käsitleda kui erivajadustega lapsi, sel juhul ei tulene erinevad vajadused mitte lapse pärilikest eeldustest ega organismi funktsionaalsetest kahjustustest, vaid keelekeskkonna erinevusest kodus ja lasteaias. Veel märgitakse, et ka muukeelne laps võib olla andekas või vähemvõimekas eakaaslastega võrreldes (Lapse arengu, 2008).

Kõrgesaare (2002) järgi sõltuvad erivajadustega laste hariduse sisu ja vorm oluliselt sellest, millises eas lapse erivajadusi märgati, millal lapse arengusse sekkuti. Samuti on oluline, mis liiki erivajadusega on tegemist. Hariduslikke erivajadusi liigitatakse mitmeti, sõltuvalt ühiskonna ja selle hariduskorralduse tavadest ning arengutasemest. Liigitamine on üks avaliku sektori ressursside jaotamise eeldusi ja võimalusi. Hariduslikke erivajadusi on võimalik liigitada nii sügavuse järgi, levi järgi kui tekkepõhjuste ning avaldumise järgi. Levist lähtuvalt rühmitatakse erivajadusi haruldasteks ja sagedasteks. Tekkepõhjustest ja avaldumise eripärast lähtuva liigitamise kaudu eristatakse meele-, vaimu-, kõne- ja kehapuudeid, õpi-, emotsionaal- või käitumisraskusi, kusjuures meelepuuded jagunevad kuulmis- ja nägemispuueteks.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (2014: § 46) määratleb järgmist:

Haridusliku erivajadusega õpilane on õpilane, kelle andekus, õpiraskused, tervises seisund, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õppes eemalviibimine või kooli õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses, õppekeskkonnas (nagu õppevahendid, õpperuumid, suhtluskeel, sealhulgas viipekeel või muud alternatiivsed suhtlusvahendid, tugipersonal, spetsiaalse ettevalmistusega pedagoogid), taotletavates õpitulemustes või õpetaja poolt klassiga töötamiseks koostatud töökavas.

Seaduses määratakse ära ka õpilase andekus kui hariduslik erivajadus. Andekuseks peetakse seda, kui õpilane oma kõrgete võimete tõttu omab eeldusi saavutada väljapaistvaid tulemusi ning on näidanud kas eraldi või kombineeritult eelkõige järgmisi kõrgeid võimeid: üldine intellektuaalne võimekus, akadeemiline võimekus, loominguline mõtlemine, liidrivõimed, võimed kujutavas või esituskunstis, psühhomotoorne võimekus.

Hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse kontseptsioon (2013) liigitab hariduslike erivajadusega õpilased kahte kategooriasse:

- HEV1 õpilased on täiendavaid tugiteenuseid ja tingimusi vajavad õpilased, kes tulenevalt nende ajutistest või spetsiifilistest õpiraskustest vajavad õppekavas ettenähtud õpitulemuste saavutamiseks tavakoolis täiendavaid tugiteenuseid ja tingimusi (õpiraskus, düsleksia, düsgraafia, käitumisprobleemid jne).
- HEV2 õpilased on spetsiifilist õppekorraldust ja ressursimahukaid tugiteenuseid vajavad õpilased, kes tulenevalt nende puudest või muust häirest vajavad spetsiifilist õppekorraldust ja väga ressursimahukaid täiendavaid tugiteenuseid (nägemispuuded, kõ-

ne- ja kuulmispuuded, intellektipuue, liikumispuue kaasuva puudega, tundeelu- ja käitumishäire, kasvatuse eritingimusi vajavad õpilased).

Käesoleval hetkel on iga lapse hariduse andmisel kõige olulisem roll lapsevanema kanda, kes otsustab, kunas ja millisesse haridusasutusse ta soovib oma lapse panna. Kui lapsel on tuvastatud mingi erivajadus, ei pea lapsevanem sellest kedagi informeerima, ehkki lapse arengu seisukohalt oleks see äärmiselt vajalik. Lapsevanema õiguseks on oma laps panna õppima enda poolt valitud haridusasutusse. Kuna haridusasutustel puuduvad seaduslikud õigused lapsevanemalt lapse tervist puudutava info kättesaamiseks, siis on olukordi, kus laps õpib tavakooli tavaklassis tugimeetmeteta, ehkki asutuse töötajad on jõudnud arusaamisele, et tegemist ei ole „tavalise“ lapsega. Koostöös teiste koolide HEVKO-dega on välja toodud olukordi, kus haridusliku erivajadusega õpilane õpib temale mittesobivates tingimustes, sest puudub vane mate nõusolek tugiteenuse saamiseks või pole koolil võimalust vastavat teenust osutada. Sellises olukorras aitavad õpilase õppekorraldusele kaasa õpetaja loov lähenemine ja pedagoogilised oskused.

Ka Kink (2006) märgib õppe- ja kasvatusprotsessi ühe võtmeisikuks õpetaja oma isik- suslike omaduste, professionaalsete teadmiste, oskuste ja hoiakutega. Õpetaja tööalane edu- kus sõltub oskusest ennast ümbritsevale maailmale mõistetavaks teha ja teadmistest, mida ja kuidas õpetada. Õpetaja peaks tänapäeval olema multifunktsionaalsete oskustega ja teadmis- tega inimene, kes lisaks oma aine või ainete valdamisele on teadlik ka erivajadustest ja selle- ga seotud õpetamise kohandamisest. Kuid tihti puudub tavakooli õpetajatel erivajadustega õpilastega töötamiseks ettevalmistus, vähe on läbitud sellealaseid täiendkoolitusi. Erivajadu- tega laste probleeme käsitlevatel kursustel osalenud õpetajatel on adekvaatsem arusaam eriva- jadusega õpilaste abistamisest kui neil, kellel sellised teadmised puuduvad. Paljud õpetajad tunnistavad ka ise, et tunnevad ka vajadust sellealase koolituse järele (Haljaste; Mägi, 2001). Kuigi olukord on viimastel aastal tunduvalt paranenud: koolidele on eraldatud raha õpetajate täienduskoolituste jaoks ja enamjaolt on koolijuhid pidanud vajalikuks võimaldada oma töö- tajatele just hariduslike erivajaduste teemasid käsitlevaid õppe- ja infopäevi ning paljud õpeta- jad on kas juba läbinud või on läbimas täiendõppekoolitusi. Ka õpetajakoolitus on järjest roh- kem ja rohkem hakanud pöörama tähelepanu tööd alustavate õpetajate teadlikkuse tõstmisele.

Meijer'i (2005) sõnul on erinevustega toimetulek üks suuremaid väljakutseid koolides ja klassides. Kaasamist võib korraldada mitmel viisil, aga põhimõtteliselt on küsimus selles, et õpetajate kollektiiv peab toime tulema õpilaste vajaduste üha suurema mitmekesisusega ning

kohandama õppekava nii, et kõigi õpilaste - nii erivajadustega õpilaste kui nende eakaaslaste vajadused oleksid rahuldatud.

Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuuri poolt koostatud aruannetes tuuakse esile järgmist. Et õpetajad töotaksid kaasavas keskkonnas tõhusalt, peavad neil olema sobivad väärtused ja hoiakud, oskused ja pädevused, teadmised ja arusaamad. Vajalikuks peetakse, et kõik õpetajad peaksid põhikoolituse raames saama ettevalmistuse tööks kaasavas koolikeskkonnas ning neil peaks olema edasise töö käigus võimalus saada täienduskoolitust, et saada lisateadmisi ja -oskusi oma tööviiside tõhustamiseks kaasavas keskkonnas (Juhtpõhimõtted kaasava,2009).

Lindborg (2008) kirjeldab oma uuringus Soome koolides tööl oleva konsultandi ülesannet pakkuda tuge ja nõu õpetajatele ja teistele töötajatele erinevates haridusküsimustes. Rõhutatud on, et konsultatsioon pole ravi, vaid konsulteeritava nõustamine. Keskelt tuleb meele pidada, et haridussüsteemi mured puudutavad eelkõige alati õpilase vajadusi, mitte nõustatava õpetaja probleeme ega vajadusi. Nõustamise eesmärk on anda nõu õpetajatele, kuidas parandada õpilaste õppimisvalmidust nende loomulikus keskkonnas. Nõustaja peab alati olema usaldusväärne, teistest lugupidav ja koostööle kannustav.

Kõrgessaare (1999) sõnul tegeleb erivajadustega arenenud riigi tavakoolis mitu inimest ning sealhulgas kindlasti klassiõpetaja, kes märkab ja informeerib oma tähelepanekutest. Mõnes koolis on olemas ka abiõpetajad, kes järgib klassiõpetaja poolseid juhiseid ja püüab õpilase edusamme fikseerida. Lisaks on koolides tugispetsialistid. Kui koolis ei ole vastavaid tugispetsialiste, siis tuleb teenus tellida väljastpoolt. HEV-õpilased kasutavad ka rehabilitatsioonikeskustes pakutavaid teenuseid. Selle juures on oluline info liikumine rehabilitatsiooniteenuseid pakkuvate asutuste vahel. Kõrgesaar rõhutab ka info liikumist vanematele ning märgib, et sekkumised on sageli edutud, kui lapsevanem ei osale koostöös (Kõrgesaar, 1999).

Häidkind ja Kuusik (2009) toovad välja, et lapse toetamine on meeskonnatöö. Meeskonnatöö korraldamise juures peab kindlasti silmas pidama, et säiliks seos eesmärgi (lapse arengu toetamine), abinõude (kuidas seda tehakse) ja tulemuste (kuivõrd olukord paraneb) vahel. Kõiges selles on määrav roll kanda HEVKO-l. Lisaks tuuakse välja, et lapse abistamine ja arendamine ei seisne ainult arsti diagnoosis. Oluliseks peetakse ka pöörata tähelepanu pööramist lapse olemasolevate oskuste hindamisele, keskkonna võimaluste arvestamisele ja koostööle täiskasvanute vahel.

Knackendoffel (2005) toob oma artiklis "Focus on exceptional children" välja, et kõige produktiivsema koostöö suhteid iseloomustab vastastikune usaldus ja avatud suhtlemine. Koostöösuhete keskmeks on neli olulist punkti:

1. Kõigil koostööpartneritel peab olema võrdne staatus.
2. Kõigil kasvatajatel/õpetajatel peab olema võimalus õppida, kuidas õpilasi paremini õpetada.
3. Õpetajad peaks olema pidevalt kaasatud uutesse loometesse, et rakendada uusi meetodeid.
4. Haridus paraneb/areneb, kui kõik õpetajad töötavad koos, mitte eraldi.

Lisaks rõhutab ta, et kaasava hariduse tõhustamiseks tuleb teha koostööd, hinnata /tunnustada teiste kaastöötajate ideesid, probleeme tuleb lahendada meeskonnana.

Hariduslike erivajadustega õpilaste õppe koordineerija (HEVKO)

Hariduslike erivajadustega õpilaste õppe koordineerija ametikoht ehk Special Educational Needs Coordinator (ingl) on saanud alguse Suurbritanniast. Ametikoht muutus kohustuslikuks 1994. aastal välja antud HEV tegevusjuhendiga (SEN Code of Practice). Koodiks määras, et kõik koolid peavad määrama spetsialist õpetaja koordineerima erivajadustega õpilaste haridust. 1998. aastal anti välja ka vastav rahvusvaheline standard, mis mõjutas HEVKO rolli, nõudes vastava kogemuse ja koolitusega õpetajaid, kuigi ei taganud HEVKO-le iseenesest juhirolli koolis (Mackenzie, 2007).

Laytoni (2005) sõnul oli Õpetajate koolitusagentuuri järgi 1998. aastal HEVKO ülesandeks koos kooli juhi (õppejuhi) ja kooli pidajaga vastutada erivajadustega õpilase hariduskorralduse eest, tagades nii professionaalse juhendamise, eesmärgiga kindlustada õpetamise kõrge kvaliteet ja ressursside efektiivne kasutus. HEVKO ülesanneteks oli seadusandjate silmis kooli hariduslike erivajadustega õpilaste õppe spetsiaalne juhendamine ja arendamine, töötajaskonna juhendamine ja haldamine ning tõhus vahendite ja töötajaskonna (ümber) jagamine. HEVKO oli agendiks, saavutamaks ülekooliline lähenemine hariduslikele erivajadustele, edendades seejuures kõigi õpilaste kaasamist.

2015. aastal Department for Education ja Department of Health poolt välja antud hariduslike erivajaduste ja puuete praktika tegevusjuhendis tuuakse välja, et HEVKO on kvalifitseeritud õpetaja, kellel on kanda oluline roll koos kooli juhi ja kooli pidajaga hariduslike erivajaduste poliitika ja korralduse strateegilisel arendamisel. HEVKO-t nähakse eriti efektiivsena, kui ta on kooli juhtkonna liige. Tema ülesandeks on igapäevane HEV õpilaste õppe korraldamine, tagades oma kolleegidele ja teistele töötajatele professionaalse juhendamise. Tema töö hõlmab otsest suhtlust vanemate, tugiteenuste osutajate nt psühholoogide, tervishoiu- ja sotsiaaltöötajate ning vabatahtlike organisatsioonidega. Tema töövaldkonda kuulub

ka info jagamine erinevate haridusvõimaluste kohta ning vajadusel viib ta läbi siirdamisprotsessi. Olulisel kohal on ka hariduslike erivajadustega õpilasi puudutava dokumentatsiooni päevakohasena hoidmine. Paremaks peetakse kui HEVKO oleks inimene, kellel ei oleks kontaktunde. Kooli- ega õppejuht ei peaks samuti HEVKO ülesandeid täitma (Special educational needs...,2015).

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (2014:§47) järgi on HEVKO direktori poolt määratud isik, kelle ülesandeks on haridusliku erivajadusega õpilase õppe ja arengu toetamiseks vajaliku koostöö korraldamine tugispetsialistide, andekate õpilaste juhendajate ja õpetajate vahel. Haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerija tööks on õpetajate toetamine ja juhendamine haridusliku erivajaduse väljaselgitamisel ning õpetajale, vanematele ja direktorile ettepanekute tegemine edaspidiseks pedagoogiliseks tööks, koolis pakutavate õpilase arengut toetavate meetmete rakendamiseks või täiendavate uuringute läbiviimiseks, tegemaks koostööd õpetajate ja tugispetsialistidega. HEV õpilaste õppe koordineerija toetab kogu kooli kollektiivi, kaasab kõiki osapooli, korraldab võrgustikutööd.

Kontori (2011) järgi toimub hariduslike erivajadusega õpilastega töö kolmel tasandil. Esimese tasand on õpetaja tegevus klassitasandil - HEV märkamine, õppe diferentseerimine ja individualiseerimine. Lisaks tegeleb õpetaja ka tunnivälise lisatöö ja lapsevanemate suunamisega. Õpetaja ülesandeks on täita õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardi esimene tasand. Sellel tasandil on HEV koordineerija roll arutleda õpetajaga, mida ja kuidas vajadusel teisiti õpetada, HEV koordineerija saab toetada ja nõustada õpetajat, nt tuua välja suuniseid lapse istekoha, materjali esituse, töövõtete või näitlikustamise kohta. HEV koordineerija roll ei piirdu ainult õpetaja nõustamisega ja toetamisega, temal lasub ka kohustus nii last kui lapsevanemaid nõustada. Teise tasandi moodustavad erinevad õpilasega seotud teenused nagu tugispetsialistide teenused, individuaalse õppekava rakendamine, pikapäevarühma vastuvõtmine, õpilaskodusse vastuvõtmine, õpilase üleviimine vanema nõusolekul järgmistesse õppeühmadesse või klassidesse. HEV koordineerija ülesandeks on sellel tasandil õpiabi vormiline ja sisuline suunamine, õpilase edukuse jälgimine, kokkuvõtete tegemine nt kooli ümarlaua kokkukutsumine ja läbiviimine, koostöö õppenõustamiskeskusega ja/või nõustamiskomisjoni. Kolmandaks tasandiks on lapsevanemate teavitamine õppenõustamiskeskuse soovitusel ning vajadusel täiendavate uuringute (eripedagoogiliste, psühholoogiliste, psühhiaatriliste) soovitamine (Kontor, 2011, para 2-12).

Tšernjavski (2014) toob oma lõputöös välja arvamuse, et HEVKO ise ei ole Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse kohaselt tugispetsialist, vaid koostöö koordineerija tugispetsialistide vahel. Koordineerijaks peaks autorite hinnangul olema kas õppealajuhataja või direktor, kuna

HEVKO peab vajadusel korraldama operatiivseid koosolekuid, kus osalevad nii õpetajad kui ka tugispetsialistid, jagama neile ülesandeid ja kontrollima ülesannete täitmist. Kui hariduslike erivajadustega õpilaste õppe koordineerija on mõni muu kooli töötaja, peaksid kõikide õpetajate ja tugispetsialistide töölepingud sisaldama kohustust täita HEVKO korraldusi. Kuna HEVKO töö on nii mitmetahuline ning koostöö toimub erinevate HEV õpilaste õppega seotud nii koolisiseste kui ka kooliväliste inimestega, siis on oluline, et HEVKO-l oleks õppealajuhataja ja direktori täielik toetus.

Kontor (2011:para3) toob oma ettekandes välja, et HEVKO peab olema teadlik hariduslike erivajaduste määratlustest ja kategooriatest. Ta peab tunda õppe erisusi erinevate HEV tunnuste korral ning olema teadlik sellest, kuidas kooli nii füüsiline, vaimne kui ka sotsiaalne õpikeskkond mõjutab õpilast. HEVKO-l peab olema teadlikkus erinevatest hindamisstrateegiast ning seadusandlusest. HEVKO peab valdama meeskonnatöö oskusi, kuna tema töö haridusliku erivajadusega õpilastega ei toimu isoleeritult, vaid tegemist on pigem võrgustikutööga, kuhu on kaasatud kõik õpilase igakülge arenguks ja toetuseks vajalikud inimesed.

Uurimistöö eesmärk ja ülesanded

Käesoleva töö teema valik seisneb HEVKO rolli uudsuses ja aktuaalsuses Eesti haridusmaastikul. Uurimuse eesmärgiks on välja selgitada kooli juhtkonna ja HEVKO-de arusaamad HEVKO-de töökorraldusest ja töö tõhususest koolis. Võrrelda HEVKO-de ja juhtkonnaliikmete hinnanguid HEVKO ametikohale, tööülesannetele ja tööeesmärkidele. Uurida, millised on HEVKO-de töö kitsaskohad ning millist abi vajaksid HEVKO-d oma töö paremaks korraldamiseks ja selle tõhusamaks muutmiseks. Eelpooltoodud eesmärkide väljaselgitamiseks seadsime järgmised uurimisküsimused:

1. Millised on Eesti koolides töötavate HEVKO-de karakteristikud?
2. Millised on HEVKO tööülesanded ja –eesmärgid?
3. Millised on HEVKO-de ja juhtkonna hinnangul HEVKO-de tööülesanded ja eesmärgid?
4. Millisel määral HEVKO-de ja kooli juhtkonna hinnangud HEVKO tööülesannetes ühtivad ja erinevad?
5. Millised on HEVKO-de töötingimused?

6. Millised on koolijuhtide ja HEVKO-de hinnangud koolisisesele tugivõrgustiku tööle HEV lastega?
7. Millised on koolijuhtide ja HEVKO-de hinnangud koolivälisele tugivõrgustiku tööle HEV lastega?
8. Millised on HEVKO-de ja juhtkonna hinnangud HEV õpilaste õpetamisvõimalustele koolides?
9. Milliseid probleeme ja kitsaskohti HEVKO-d ja juhtkond HEVKO töös näevad?

Meetodid

Valim

Uurimuses osalesid Eesti munitsipaalkoolide juhtkonnaliikmed ja HEVKO ülesandeid täitvad isikud. Kokku saadeti ankeete 287-kooli. 57-st koolis vastasid nii juhtkonnaliikmed kui ka HEVKO-d. Lisaks 78 HEVKO-t ja 39 juhtkonnaliiget erinevatest koolidest. Vastuseid küsitlusele laekus kokku 229, eeldatavast 574-st. Vastanud koolidest oli 78 linnakooli ja 96 vallas asuvat kooli.

Kõik HEVKO ülesandeid täitvad isikud olid naissoost. Kõige noorem HEVKO oli 21-aastane, kõige vanem 69-aastane ning keskmiseks vanuseks oli 47,5 aastat. Keskmine tööstaaž oma *põhitöökohal* HEVKO-del oli 9,6 aastat. Kõige vähem oli koolis töötatud 0,5aastat ja kõige enim 40 aastat.

Vastanud juhtkonnaliikmete seas oli erinevalt HEVKO-dest ka 10 meessoost isikut. Keskmine vanus juhtkonnal 51,8 aastat, kellest kõige noorem 24-aastane ja vanim 65-aastane. Juhtkonna keskmine tööstaaž oli HEVKO ülesandeid täitvate isikute tööstaažist mõnevõrra kõrgem, keskmiselt 11,2 aastat, millest lühim samuti 0,5 aastat ja pikim 35 aastat.

Mõõtvahendid

Uuringu läbiviimiseks kasutati internetipõhiseid ankeetküsitlusi (Lisad 1 ja 2). Ankeetide koostamisel oli arvesse võetud teemakohast kirjandust, eelnevaid uuringuid ja käesoleval hetkel kehtivaid Eesti Vabariigi seadusi. Ankeetides kasutati valikvastustega ja avatud küsimusi. Andmekogumis- ja analüüsimeetodina kasutati nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset meetodit. Andmeid töödeldi protsentuaalselt, arvutati korrelatsioon, standardhälve (S_n) ja mõnede küsimuste puhul võrreldi vastuseid T-testiga.

Protseduur

Eelnevalt viisime läbi pilootuuringu Viljandimaa üldhariduskoolides. Pilootuuringu eesmärgiks oli välja selgitada ankeetküsitluse sobivus. Laiali saatsime 42 ankeeti, millele vastas 23 küsitletut. 10-st koolist tulid vastused nii HEVKO kui juhtkonna esindajalt ning 3-st koolist ainult HEVKO-delt. Asukoha järgi jaotusid koolid vastavalt 5 vallakooli ja 8 linnakooli.

Üle-Eestilise küsitluse viisime läbi 2016.aasta veebruaris. Koolide meiliaadressid võtsime maakondade kaupa www.eesti.ee lehelt. Saatsime kooli meilidele oma pöördumise (Lisa 3) ja eraldi ankeedid nii HEVKO ülesandeid täitvatele isikutele kui juhtkonnale. Esmase vastamise tähtaja lõppedes tänasime vastanud koole ning saatsime kordusküsitluse, millele saime veel hulgaliselt vastuseid. Andmed kodeerisime, arvutasime koondtulemuste aritmeetilised keskmised (M) ja standardhälbed (Sn). Arvutasime korrelatsiooni ja võrdlesime juhtkonna ja HEVKO-de vastuseid *t*-testi abil.

Erilist tähelepanu pöörasime küsimustele, mis annavad ülevaate HEVKO tööjuhendi olemasolust, töö tasustamisest ja koormusest, kvalifikatsioonile vastavusest, tugispetsialistide olemasolust koolides ja põhilistest murekohtadest, mis pärsivad HEVKO-de tööd koolis.

Tulemused ja arutelu

Uurimusküsimus nr 1: Millised on Eesti koolides töötavate HEVKO-de karakteristikud?

Haridus

Haridustasemelt oli nii HEVKO-de kui ka juhtkonna seas kõige rohkem magistrikraadiga isikuid – vastavalt 67% ja 75%. 18% vastanud HEVKO-dest oli omandanud bakalaureuse kraadi, 7% rakendusliku kõrghariduse, 5% teadusmagistri ja ülejäänud HEVKO-d olid märkinud muu täpsustamata hariduse.

Täiend- ja tasemekoolitus

HEVKO- alase täiendkoolituse oli läbinud 98 inimest (72,6%), 37 inimest ehk 27,4% ei ole saanud vastavat koolitust, mis on väga suur protsent. Samuti selgus uuringust, et 45%-l (61-isikul) koolides töötaval HEVKO-l puudub eripedagoogiline haridus, kuid nendest 26 isikut on HEVKO koolituse läbinud. Eripedagoogi täiend- või tasemekoolituse on läbinud 50,4% vastanut. Hetkel õpib eripedagoogikat 6 HEVKO ülesandeid täitvat inimest. Põhjus, miks nii suurel osal HEVKO rolli täitvatel isikutel puudub eripedagoogiline haridus, võib olla selles, et paljudes koolides täidab seda rolli õppealajuhataja. Samas on mõnes koolis vaid

üksikud tugispetsialistid ja nende töökoormus on nii suur, et nad ei jõua enam HEVKO tööd teha ja sellele kohale määratakse väiksema koormusega inimene, või see, kes on ise selleks soovi avaldanud. Kõige rohkem oli HEVKO ülesandeid täitma määratud õppealajuhatajaid – 41 (30,4% vastanutest), kellest 15 ei ole läbinud HEVKO-alast koolitust, seejärel sotsiaalpedagooge – 33, mis on 24,4% vastanutest, 19 (14,1%) eripedagoogi, 14 (10,4%) aineõpetajat, 9 (6,7%) logopeedi, 4 (3%) klassiõpetajat ja 3 (2,2%) psühholoogi. Vaid 1 (0,7%) vastanutest töötas täiskohaga HEVKO-na ja 11 (8,1%) märkisid muu ameti lisaks HEVKO ülesannetele.

Põhjustena, miks just teda on määratud HEVKO ülesandeid täitma, toodi põhiliselt välja vastava koolituse läbimine, koolis tugispetsialistina töötamine, kogemuste omamine töötamiseks HEV lastega, hea suhtlus- ja organiseerimisoskus. Mitmel korral toodi välja, et seaduse järgi peab koolis HEVKO olema ja direktor pidi kellegi sinna ametisse määrama.

Uurimisküsimus nr 2: Millised on HEVKO-de tööülesanded ja tööeesmärgid?

Küsimustik oli koostatud 5-punktilisel skaalal, kus väärtus 2 tähistas täielikku nõustumist väitega, 1-pigem nõustumist, 0-ei oska vastata, -1 -pigem ei nõustunud, -2 – täielikku mittenõustumist. HEVKO-de ja juhtkonna vastused ankeetides erinesid küsimuste lõike (vt tabel 1).

Tabel 1. Ülesanded, millega HEVKO-d koolis tegelevad.

Küsimus: Milliste ülesannete ja probleemidega Teie koolis HEVKO tegeleb/Te HEVKO-na tegelete?		HEVKO-d	Juhtkond	t-testi tulemused
		<i>M</i> <i>S_N</i>	<i>M</i> <i>S_N</i>	
Õpilaste nõustamine/juhendamine		0,87 1,04	0,88 1,12	0,90
HEV õpilaste identifitseerimine		0,87 1,05	0,99 1,12	0,52
IAJK (individuaalse arengu jälgimise kaart) täitmine		0,66 1,19	0,40 1,51	0,12*
IAJK (individuaalse arengu jälgimise kaart) täitmise jälgimine ja juhendamine		0,96 0,86	0,86 1,07	0,40
Dokumentide koostamine nõustamiskomisjonide jaoks.		0,94 0,76	0,67 0,82	0,48
Iseloomustuste koostamine alaealiste komisjoni jaoks		0,26 1,47	0,16 1,63	0,53
IÕK koostamine		0,71 1,47	0,36 1,68	0,11*
Eriarstidega suhtlemine		0,44	0,37	0,81

	1,56	1,68	
Koostöö korraldamine erinevate huvigruppide vahel (lapsevanem, õpetaja, tugispetsialistid, kooli-väline tugivõrgustik)	1,04	0,99	0,68
	0,62	0,81	
Ümarlaudade korraldamine	0,97	0,79	0,11*
	0,74	1,08	

Märkus: IAJK – individuaalse arengu jälgimise kaart, * $p < 0,05$; M-aritmeetiline keskmine; S_n – standardhälve; T-t test

Kõige enam tegelesid HEVKO-d koostöö korraldamisega erinevate huvigruppide vahel. 135-st HEVKO-st 99,26% vastasid kas „tegelevad“ või „pigem tegelevad“, 3 HEVKO-t ei pidanud seda enda ülesandeks. Ka dokumentide koostamist peeti suuremas osas HEVKO ülesanneteks $M=0,94$ (S_n 0,76). Kõige suurem volatiivsus HEVKO-de ja juhtkonna hinnangutes tekkisid ümarlaudade korraldamise: HEVKO-d $M=0,97$ (S_n 0,74) ja juhtkond $M=0,74$ (S_n 1,08) ja individuaalse õppekava (edaspidi IÕK) koostamise osas: HEVKO-d $M=0,71$; juhtkond $M=0,36$.

Uuringust selgus, et 95,56% HEVKO-dest tegelevad ümarlaudade korraldamisega, kuid juhtkonna arvamus sellest oli vaid 85,1%. Tulemusest võib järeldada, et kooli juhtkond on HEV õpilastega tegelemise täielikult usaldanud HEVKO-le ja neil puudub täpsem ülevaade HEVKO tegemistest. Samuti võivad HEVKO-de ja juhtkonna arvamusel lahku minna põhjusel, et iga kord ei ole vajadust korraldada ümarlaudu koos juhtkonna esindajatega. Lihtsamate juhtumite korral piisab lapsevanemast, lapsest, tugispetsialistidest ja klassiõpetajast, et probleemidele sobivad lahendused leida ning seetõttu polegi juhtkond teadlik korraldatud ümarlauast. Erinevus HEVKO-de ja juhtkonna vahel tekkis veel individuaalse arengukava jälgimise kaardi (edaspidi IAJK) täitmise osas. Kui 63,7% HEVKO-dest märkis, et täidab IAJK-sid, siis juhtkonna vastustes oli see 61,7%. Ülejäänud vastuste puhul nii suurt erinevust välja ei tulnud ning sellest võib järeldada, et HEVKO-d täidavad ankeedis väljatoodud ülesandeid. Võimalik, et erinevate ülesannete täitmist võib mõjutada ka osades koolides juba väljatöötatud tööjuhendid ja nende sisu. Pigem peetakse HEVKO ülesandeks IAJK täitmist ja juhendamist – mis kajastus ka uuringu vastustes.

Uurimisküsimus nr 3: Millised on HEVKO-de ja juhtkonna hinnangul HEVKO-de töö-ülesanded ja eesmärgid?

Järgmise küsimustiku eesmärgiks oli teada saada, kas meie poolt esitatud ülesandeid peetakse HEVKO-de ja juhtkonna arvates HEVKO-de tööülesanneteks. Järgnevalt tabelist (ta-

bel 2) on näha, et HEVKO-de ja juhtkonna vastused olid sarnased. Mõne küsimuse puhul olid muutujad suuremad ja mõne puhul väiksemad, kuid siiski ühtisid omavahel.

Tabel 2. HEVKO-de ja juhtkonna hinnangud HEVKO-de tööülesannetel.

Küsimus: Kuivõrd on need Teie, HEVKO-d Juhtkond T-test kui HEVKO ülesanded/kuivõrd on need HEVKO ülesanded?			
	<i>M</i> <i>S_N</i>	<i>M</i> <i>S_N</i>	
Õpilaste nõustamine/juhendamine	0,93 1,05	0,97 1,00	0,80
Õpetajate nõustamine/juhendamine	1,19 0,49	1,15 0,81	0,52
Lapsevanemate nõustamine/juhendamine	1,16 0,71	1,18 0,82	0,66
HEV õpilaste identifitseerimine	0,65 1,31	0,96 1,20	0,09*
IAJK täitmine	-0,20 1,64	0,34 1,64	0,01*
IAJK täitmise jälgimine ja juhendamine	1,09 0,88	1,67 0,69	0,44
HEV õpilast puudutavate dokumentide koostamine ja vormistamine	1,03 0,81	1,16 0,64	0,21*
IÕK koostamine	0,23 1,62	0,49 1,62	0,22
Koostöö korraldamine erinevate huvigruppide vahel (lapsevanem, õpetaja, tugispetsialistid, kooliväline tugivõrgustik)	1,15 0,43	1,20 0,45	0,38
Ümarlaudade korraldamine	1,03 0,65	1,18 0,65	0,39
Koolituste korraldamine õpetajatele ja HEV õpilaste vanematele	0,40 1,50	0,69 1,41	0,16*
Ürituste korraldamine, kuhu kaasatakse ka HEV õpilasi	0,34 1,53	0,21 1,56	0,53

Märkus: IAJK – individuaalse arengu jälgimise kaart, * $p < 0,05$; *M*-aritmeetiline keskmine; *S_n*- standardhälve; *T*-t test

Kõige enam arvasid HEVKO-d, et nende ülesandeks on koostöö korraldamine erinevate huvigruppide vahel ($M=1,15$) ehk 99,3% vastanutest. Järgnesid õpetajate nõustamine 98,5% $M=1,19$, lapsevanemate nõustamine 97,7% $M=1,16$ ja ümarlaudade korraldamine 95,6% $M=1,03$. Kõigi teiste ülesannete puhul oli märgitud kõiki vastusevariante võrdselt. Kõige vähem seostati HEVKO ülesandena IAJK täitmist ja koolituste korraldamist õpetajatele ja

HEV õpilaste vanematele. Tõenäoliselt võis IAJK täitmise osas olla vastused erinevad seetõttu, et HEVKO-d eeldavad I tasandi täitmist klassi- ja aineõpetajate poolt. Kuna klassi- ja aineõpetajad puutuvad igapäevaselt lastega kokku, siis nad näevad õpilase arengut ja võimalikke tekkivaid õpiraskusi esimesena. Võib arvata, et paljud klassiõpetajad ei soovi IAJK näol endale lisakohustusi. HEVKO-de arvates on õpetajatel lihtsam õpiraskusi mitte märgata, et ei peaks nendega klassis eraldi tegelema hakkama. Positiivne oli seejuures asjaolu, et selliseid olukordi on vastanud koolide hulgas küllaltki vähe.

Uuringust selgus, et suure töökoormuse tõttu ei suuda HEVKO ülesandeid täitvad isikud koolitusi korraldada ei lapsevanematele ega ka õpetajatele. HEV õpilase identifitseerimise küsimuse aritmeetiline keskmine oli HEVKO-del juhtkonnast madalam. Tulenevalt eelpool märgitud tulemustest, kus selgus, et paljudel HEVKO-del puudub eripedagoogiline taust, ei pruugi neil olla piisavalt teadmisi neid ülesandeid täita.

Statistiline analüüsi järgi olid õpilaste nõustamise ja juhendamise tulemused sarnased ja mõlemad valimigrupid peavad seda oluliseks. HEV õpilaste identifitseerimise küsimuses juhtkond ja HEVKO-d ühel arvamusel ei olnud.

Uurimisküsimus nr 4: Millisel määral HEVKO-de ja kooli juhtkonna hinnangud HEVKO tööülesannetes ühtivad ja erinevad?

Käesolevale küsimusele saime vastata korrelatsioonanalüüsi teel. Valisime koolid, kus ankeedile olid vastuse andnud nii HEVKO-d kui ka juhtkonnaliikmed. Kattuvaid koole oli kogu valimist 57. Eesmärgiks oli uurida, kuivõrd HEVKO-de ja juhtkonna vastused koolide kaupa sarnanevad/erinevad. Enim ühtisid juhtkonna ja HEVKO-de arvates nõustamiskomisjonile dokumentide koostamine/vormistamine ja koostöö korraldamine erinevate huvigruppide vahel ($M=0,95$; $r=0,72$). Mõlemad vastajagrupid leidsid, et koolituste korraldamine õpetajatele ja HEV lastevanematele ei kuulu HEVKO-de tööülesannete hulka ja neid ülesandeid nendes koolides ei täidetud.

Tabel 3. HEVKO-de ja juhtkonna hinnangud HEVKO tööülesannete kohta korrelatsioonis (N=57 kooli).

Küsimus: Kuivõrd on need Teie, kui HEVKO ülesanded/Kuivõrd on need HEVKO ülesanded?		Korrelatsioon HEVKO-de ja juhtkonna vastuste vahel.	Aritmeetiline keskmine (HEVKO-d)	Aritmeetiline keskmine (juhtkond)
Õpilaste nõustamine/juhendamine	nõustamine	0,31	0,86	1,00
Õpetajate nõustamine/juhendamine	nõustamine	0,29	0,89	0,86

Lapsevanemate nõustamine/juhendamine	0,05	0,61	0,46
HEV õpilaste identifitseerimine	0,08	1,05	0,88
IAJK täitmine	0,69*	0,82	0,95
IAJK täitmise jälgimine ja juhendamine	0,54*	0,52	0,32
HEV õpilast puudutavate dokumentide koostamine ja vormistamine	-0,02	0,63	0,63
IÕK koostamine	0,05	0,47	0,65
Koostöö korraldamine erinevate huvigruppide vahel (lapsevanem, õpetaja, tugispetsialistid, kooliväline tugivõrgustik)	0,72*	0,95	0,95
Ümarlaudade korraldamine	0,16	1,05	1,07
Koolituste korraldamine õpetajatele ja HEV õpilaste vanematele	0,51*	0,18	0,26
Ürituste korraldamine, kuhu kaasatakse ka HEV õpilasi	0,30	0,23	-0,28

Märkus: IAJK – individuaalse arengu jälgimise kaart, * $p < 0,05$; M-aritmeetiline keskmine; r-korrelatsioon

Korrelatsioonianalüüsi tulemustest saame järeldada, et iseloomustuste koostamine alaealiste komisjonide jaoks oli HEVKO-de ja juhtkonna vastuste vahel absoluutväärtuses negatiivne ($r = -0,02$), mis näitab, et seos vastuste vahel puudub. Samasugused näitajad esinesid IAJK täitmise ($r = 0,05$) (erinevalt HEVKO-dest pidas juhtkond seda nende ülesandeks) ja IAJK täitmise juhendamise ja jälgimise korral ($r = 0,08$). Keskmist absoluutväärtust näitasid ka vastused dokumentide koostamise ja vormistamise kohta nõustamiskomisjonidele ($r = 0,69$) ning koostöö korraldamist erinevate huvigruppide vahel ($r = 0,72$). Tulemustest saame järeldada, et seos vastuste vahel on oluline, kuna korrelatsioonikordaja on kõrge. Samaselt üldvalimi vastustele olid HEVKO-de tööülesanneteks koostöö erinevate huvigruppide vahel ja ümarlaudade korraldamine, millest saame järeldada, et juhtkond on kursis HEVKO tööga. Oluliseks peeti ka HEV õpilaste identifitseerimist, samas oli vastustes lahkavamus HEV õpilastele ürituste korraldamise osas, kus juhtkond arvas, et HEVKO-d antud ülesannetega ei tegele. HEVKO-de enda vastustest selgus, et nad ikkagi tegelevad ja aitavad kaasa ürituste korraldamisele. Vastuste erinevus võis tuleneda ka sellest, et kõik tegevused ei ole koolis nähtavad ja seost ei pruugi tekkida.

Tabel 4. Korrelatsioon HEVKO-de ja juhtkonna hinnangute kohta küsimusele, „Millisel määral on need HEVKO-de tööülesanded?“ (N= 57 kooli).

Küsimus: Kuivõrd on need Teie, kui HEVKO ülesanded/Kuivõrd on need HEVKO ülesanded?	Korrelatsioon HEVKO-de ja juhtkonna vastuste vahel.	Aritmeetiline keskmine (HEVKO-d)	Aritmeetiline keskmine (juhtkond)
Õpilaste nõustamine/juhendamine	0,11	1	1,05
Õpetajate nõustamine/juhendamine	0,09	1,14	1,23
Lapsevanemate nõustamine/juhendamine	0,14	1,19	1,26
HEV õpilaste identifitseerimine	0,29	0,65	0,98
IAJK täitmine	0,02	-0,30	0,39
IAJK täitmise jälgimine ja juhendamine	0,26	1,25	1,23
HEV õpilast puudutavate dokumentide koostamine ja vormistamine	0,00	1,02	1,07
IÕK koostamine	0,26	0,18	0,49
Koostöö korraldamine erinevate huvigruppide vahel (lapsevanem, õpetaja, tugispetsialistid, kooliväline tugivõrgustik)	0,31	1,14	1,16
Ümarlaudade korraldamine	0,01	1,05	1,28
Koolituste korraldamine õpetajatele ja HEV õpilaste vanematele	0,15	0,40	0,63
Ürituste korraldamine, kuhu kaasatakse ka HEV õpilasi	0,09	0,15	0,23

Märkus: IAJK – individuaalse arengu jälgimise kaart, * $p < 0,05$; M-aritmeetiline keskmine; r-korrelatsioon

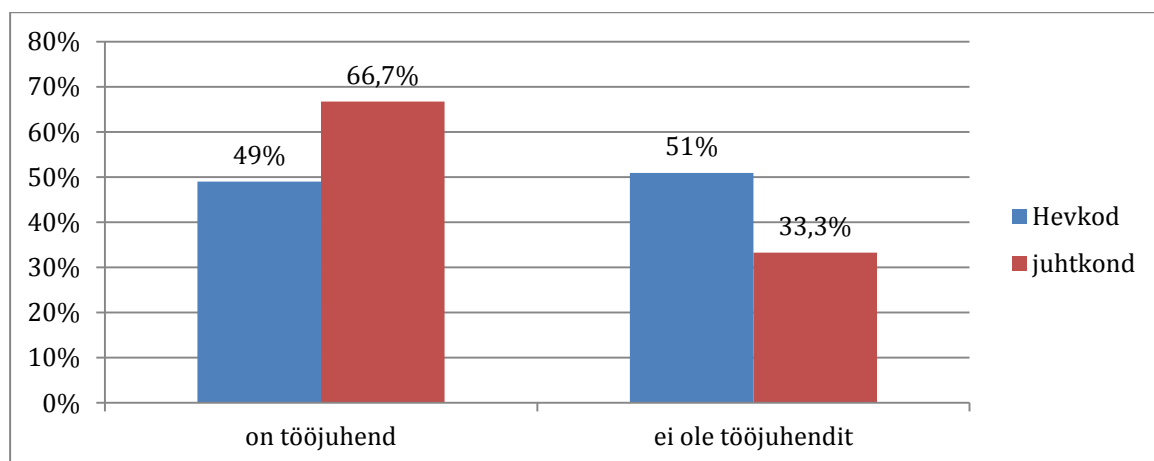
Kui vaadata tabel 4 tulemusi, siis aritmeetiline keskmine (M) näitab, et IAJK täitmist HEVKO-d enda ülesandeks ei pea ($H:M = -0,30$; $J:M = 0,39$), kuid juhtkonna arvates võiks nad seda siiski teha. Samas IAJK täitmise jälgimist ja juhendamist pidasid valimi mõlemad grupid väga oluliseks ($H:M = 1,25$; $J:M = 1,23$). Lisaks õpetajate ja lapsevanemate nõustamist ($H:M = 1,00$ ja $1,14$; $J:M = 1,05$ ja $1,23$), koostööd erinevate huvigruppide vahel ($H:M = 1,14$; $J:M = 1,16$) ja HEV õpilasi puudutavate dokumentide vormistamist ($H:M = 1,02$; $J:M = 1,07$). Eriarvamus tuli välja vaid IAJK täitmise osas, kus HEVKO-d ei pidanud seda enda tööülesandeks, kuid juhtkonnaliikmed arvasid, et see võiks kuuluda HEVKO tööülesannete hulka. Korrelatsioonianalüüsi tulemustest näeme, et osade vastuste vahel on korrelatsiooni-näitaja

nullilähedane, mis näitab, et HEVKO-de ja juhtkonnaliikmete vastuste vaheline seos puudub. Tõenäoliselt arvab juhtkond, et HEVKO peab tegelema kõigi HEV õpilasi puudutavate küsimustega. IAJK täitmise 1.tasand on klassi- ja aineõpetaja ülesanne, kuna nemad tegelevad igapäevaselt õpilastega, HEVKO saab neid selle täitmisel juhendada. Probleeme võib tekitada veel asjaolu, et klassi- ja aineõpetajad ei ole pädevad hariduslikke erivajadusi märkama. Käesolevast uuringust aga selgus, et HEVKO-de arvates osad õpetajad ei soovigi erivajadustega laste märkamisega kaasnevaid kohustusi ja eelistavad jätkata õpetamist võrdselt teiste õpilastega.

Uurimisküsimus nr 5. Millised on HEVKO-de töötingimused?

Tööjuhend

HEVKO tööjuhendi olemasolu kattuvate koolide (57 kooli) mõlema vastajagrupi vastuste põhjal on näha alloleval joonisel.

Joonis 1. Tööjuhendi olemasolu koolides (N=57), kus vastasid nii HEVKO-d kui juhtkond.

Küsitlusest selgus, et koolides, kus vastasid nii HEVKO-d kui juhtkond, olid vastused mõneti erinevalt. Kui 49% HEVKO-dest väitsid, et neil on tööjuhend olemas ja 51% eitas tööjuhendi olemasolu, siis juhtkonna vastustes oli tööjuhendi olemasolu protsent tunduvalt suurem – 66,7%. HEVKO tööjuhendit ei ole 33,3% juhtkonna väitel. Selgusetuks jääb, miks HEVKO-de ja juhtkonna vastuste vahel on nii suur erinevus. Kindlasti mõjutab erinevaid vastuseid see, et vastajad olid erinevatest koolidest. Samas võib oletada, et juhtkond ei soovi tegelikku olukorda kajastada, või on põhjus selles, et nad piirduvad Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (2014 §47 lõige 3) järgi sätestatud korrast, mis ütleb, et HEVKO ülesandeks on haridusliku erivajadusega õpilase õppe ja arengu toetamiseks vajaliku koostöö korraldamine tugispetsialistide, andekate õpilaste juhendajate ja õpetajate vahel. Sellest tulenevalt võibki HEVKO-dele nende kindlad tööülesanded selgusetuks jääda, kuna seaduses esitatud lause on

väga laiapõhjaline. Üheks probleemiks ja murekohaks HEVKO tööülesannete tegemisel toodigi välja just ebamäärased tööülesanded ja kindla tööjuhendi puudumine. Ankeetides nimetati järgmisi probleeme: „Kogu süsteem, mis puudutab erivajadustega õpilasi, on välja töötamata. Kust algab ja kus lõpeb HEVKO töö, on selgusetu.“, „Kuna mul pole kindlaid ülesandeid paika pandud ja vastavat tööjuhendit koostatud, siis arvataksegi, et HEVKO peab kõiki asju tegema.“ Võib oletada, et tööjuhendi puudumine koolides on seotud sellega, et suurel määral täidavad HEVKO ülesandeid tugispetsialistid, kes nagunii igapäevaselt tegelevad HEV lastega ja nende vanematega ning lahendavad jooksvalt esilekerkinud probleeme. Eraldi tööjuhendi olemasolu ei pruugita sel juhul tähtsaks pidada. Tõenäoliselt võib veel oletada, et põhitöö kõrvalt HEVKO ülesannete täitmist peetakse lisatööks ja selleks eraldi tööjuhendit ei hakata välja töötama. Vastustest selgus, et HEVKO-d ise sooviksid tööjuhendit, kuna nende töö on piiritlemata ja tihti arvatakse, et HEVKO peabki koolis kõigi HEV õpilastesse puutuvate probleemidega üksi tegelema.

Kogu küsitluse andmetest lähtuvalt oli tööjuhend olemas 55,6% HEVKO-del ja 62,8% juhtkonnal ning tööjuhendi puudumise märkisid ära 44,4% HEVKO-dest ja 37,2% juhtkonnast.

HEVKO töö tasustamine

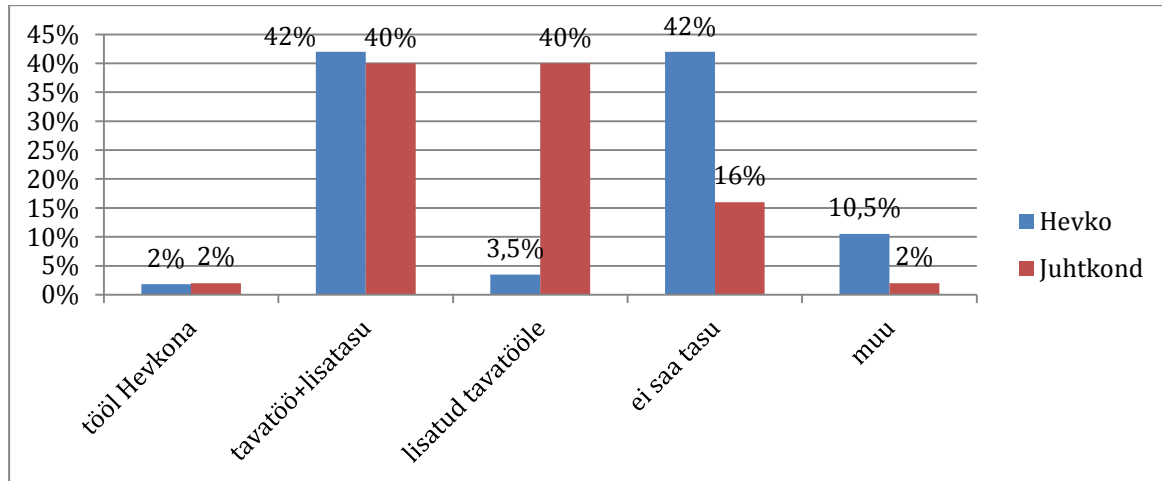
HEVKO tööülesannete tasustamise küsitlus hõlmas viit erinevat vastusevarianti. Valikus olid: 1) HEVKO-na töötamine, 2) teeb tavatööd ja saab HEVKO tööülesannete eest lisatasu, 3) HEVKO ülesanded on lisatud tavatöö ülesannete hulka, 4) ei saa mingit tasu ja 5) muu.

Uuringust selgus, et täiskohaga HEVKO-na töötab koolis vaid 1 inimene, 51 spetsialisti teevad tavatööd ja saavad HEVKO ülesannete täitmise eest lisatasu. 61 HEVKO-t vastas, et nemad ei saa ülesannete täitmise eest mingit tasu ja ülesanded on lisatud tavatööle hulka. 10 vastanut märkisid, et saavad sümboolset tasu paar korda aastas. Selle küsimuse puhul selgus, et samade koolide HEVKO-de ja juhtkonna vastused olid erinevad. Juhtkond väitis, et HEVKO ülesanded on lisatud tavatööle ja seda ei tasustata vaid 50-s koolis, HEVKO-de vastustest selgus, et lausa 61-s koolis ei ole HEVKO tasustatud. Muu tasu saamise märkis ära 12 inimest. Välja olid toodud järgmised variandid: „makstakse mõne ületunni eest“, „saan mõned vabad päevad lisaks“.

Koolides, kus vastasid nii HEVKO-d kui juhtkond, olid vastused väga erinevad. HEVKO-de ja juhtkonna vastused ühtisid vaid 10-s koolis.

Joonisel 2 on välja toodud 57-kattuva kooli vastuste tulemused. Suur vastuste erinevus kolmanda ja neljanda variandi vahel võib tuleneda sellest, et küsimust ei ole õigesti tõlgenda-

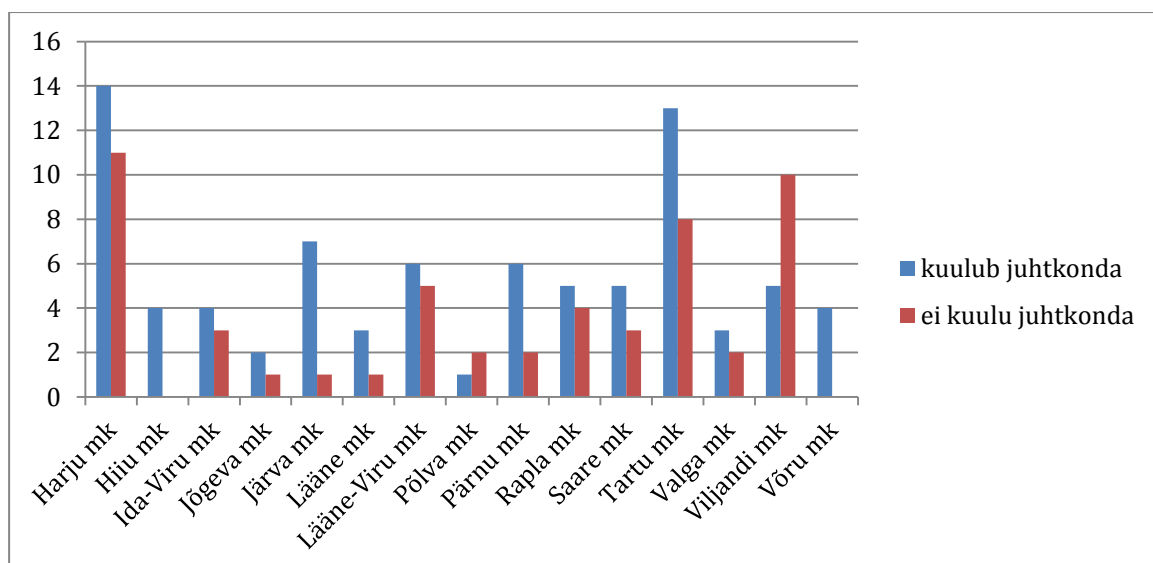
tud või on see uurijate poolt halvasti sõnastatud, kuid kogutud tulemustest saame siiski ülevaate sellest, kuidas ja kas on HEVKO töö koolides tasustatud. Kattuvate koolide vastustest selgus, et 54,5 % HEVKO-dest saavad ülesannete täitmise eest tasu ja 45,5% ei ole tasustatud. Juhtkonna arvamus oli vastavalt, et saavad 44% ja ei saa tasu 56%.

Joonis 2. Vastused HEVKO töö tasustamise kohta (%) koolides, kus vastasid mõlemad valimigrupid.

Kuulumine juhtkonda

Soovitavalt peaks HEVKO kuuluma kooli juhtkonda. Läbiviidud uuringust selgus, et 61% (82 isikut) HEVKO-dest kuulub juhtkonda ja 39% ehk 53 HEVKO-t ei ole juhtkonna koosseisus. Täpsem ülevaade on näha alloleval diagrammil (joonis 3), kus on võrdlusena maakondade vastused välja toodud.

Joonis 3. HEVKO-de juhtkonda kuulumine maakondade võrdlusena (koolid arvuliselt).

Sue Pearson (2010) leiab oma artiklis “The role of Special Educational Needs Coordinators (SENCOs): ‘To be or not to be’, et SENCO/HEVKO peaks kuuluma kooli juhtkonda ning osalema kooli muutustes ja arengus, sest sellisel juhul oleks töö HEV õpilastega tulemuslikum. Pearson toob välja oma artiklis, et HEVKO/SENCO tunneb ennast koolis teisejärgulisena. Samas on mainitud, et juhtivasse koolimeeskonda peaks kuuluma inimene, kes tunneb HEV temaatikat.

HEVKO-de töö olulisus koolis

Kui oluliseks HEVKO rolli koolis peetakse, sai hinnata 7-punktilisel skaalal, millel olid võimalikud variandid: väga oluline, oluline, pigem oluline, ei oska vastata, pigem ei ole oluline, ei ole oluline ja üldse ei ole oluline. 53% HEVKO-de arvates on nende roll väga oluline, 27%-l oluline ja 16% pigem oluline. Seega pidas 96% HEVKO-dest oma rolli koolis oluliseks. Üks vastanutest ei osanud seda kommenteerida ja 4% HEVKO-dest pidasid enda rolli koolis kas mitte oluliseks või pigem mitte oluliseks.

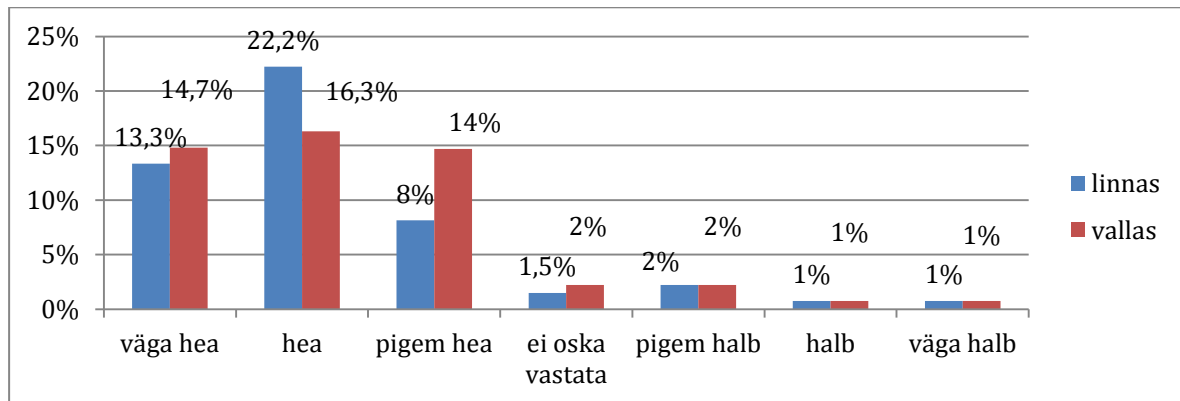
61% juhtkonna liikme arvates on HEVKO roll koolis väga oluline, 21% pidas oluliseks ning 10% pigem oluliseks. HEVKO tööd ei pidanud koolis oluliseks 6% juhtkonna liikmetest. Üllatavaks oli see, et 2 juhtkonna liiget arvasid, et HEVKO roll pole üldse koolis oluline. Kahjuks ei olnud seda väidet kommenteeritud ja seega ei oska selle põhjust välja tuua.

Juhtkonna rahulolu HEVKO tööga

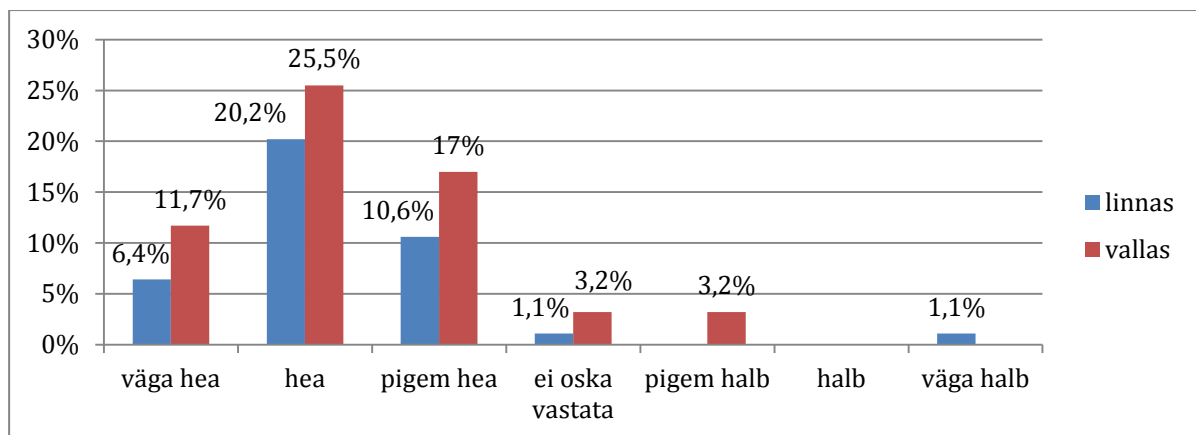
Küsimusele, milles taheti teada juhtkonna rahulolu HEVKO tööga, olid HEVKO enda arvamused nii linna kui valla koolides enamvähem võrdsed. Ainult 3 HEVKO-t olid arvamusel, et juhtkond ei ole nendega rahul. Samas ei osanud koguni 32% vastanutest hinnangut anda. Kas probleemiks võib olla tagasiside ja koostöö puudumine, või ei julgenud nad oma arvamust välja öelda. 6% juhtkonna liikmetest vastasid, et ei ole rahul HEVKO tööga. Suurem rahulolu, 52% oma koolis töötavate HEVKO-de tööga oli valdades asuvates koolides, linnas oli see vaid 30%. Toetudes eelnevalt välja tulnud asjaolule, et kõik HEVKO tööülesandeid täitvad isikud ei ole saanud vastavat täiendkoolitust või ei oma eripedagoogilist haridust, võib viidata sellele, et neil ei piisa teadmisi nende ülesannete täitmiseks. Veel võib põhjus peituda vastavas ettevalmistamatuses töötada HEV lastega. Rolli võib mängida ka HEVKO-de poolt murekohana välja toodud ajaline ressurss ja liigne bürokraatia, sest enamus HEVKO-dest täitis neid ülesandeid põhitöökoha kõrvalt.

Uurimisküsimus nr 6. Millised on koolijuhtide ja HEVKO-de hinnangud koolisisesele tugivõrgustiku tööle HEV lastega?

Üheks uurimisküsimuseks oli hinnangu andmine koolisisesele ja koolivälisele tugivõrgustiku tööle. Vastata sai 7-punktilisel skaalal, kus 3 oli väga hea, 2 -pigem hea, 1 -hea, 0 – ei oska vastata, -1 –halb, -2 –pigem halb, -3 – väga halb. HEVKO-de arvamused koolisisesele tugivõrgustiku tööle on välja toodud allolevas diagrammis.

Joonis 4. HEVKO-de hinnangud %-des koolisisesele tugivõrgustiku tööle linnakoolides ja vallakoolides.

Joonis 5. Juhtkonna hinnangud %-des koolisisesele tugivõrgustiku koostööle linnakoolides ja vallakoolides.

Üldiselt võib koolisisesest tugivõrgustiku koostööd pidada pigem positiivseks. 66,7% HEVKO-de arvates on koostöö väga hea või hea, 22% vastas, et pigem hea. Koostööga polnud rahul 8% HEVKO-dest. Koolisisesest tugivõrgustiku tööd võivad mõjutada mitmed erinevad aspektid, sh koostöövalmidus, vastastikune usaldus, isikuomadused, juhtkonna suhtumine jne. Sundimatu ja hea koostöö tugispetsialistidega loob paremad võimalused nii õpilastega suhtlemiseks kui ka nende aitamiseks. Võib oletada, et juhtkonna ja HEVKO-de hinnang koolisisesele tugivõrgustikutööle on ka seetõttu positiivsem, et tugivõrgustik teeb koos-

tööd igapäevaselt ja erinevaid probleeme saab lahendada kiiremini ning efektiivsemalt. Inimesed tunnevad ja usaldavad üksteist ning koostöö sujub kõigi osapoolte vahel.

Ka Knackendoffel (2005) tõi oma artiklis välja, et kõige produktiivsema koostöö suhteid iseloomustab vastastikune usaldus ja avatud suhtlemine. Meeskonnatöö on pidev protsess, mille eesmärgiks ongi luua uusi lahendusi õpilaste abistamiseks.

Kooli juhtkonna arvates oli koostöö 64% ulatuses väga hea või hea ja 28% ulatuses hea. Rahul oma koolisisese tugivõrgustiku tööga ei olnud 4% vastanutest.

Tabel 5. Millised on koolijuhtidel ja HEVKO-de hinnangud koolisisesele tugivõrgustiku tööle HEV lastega? (korrelatsiooni, standardhälbe tulemused)

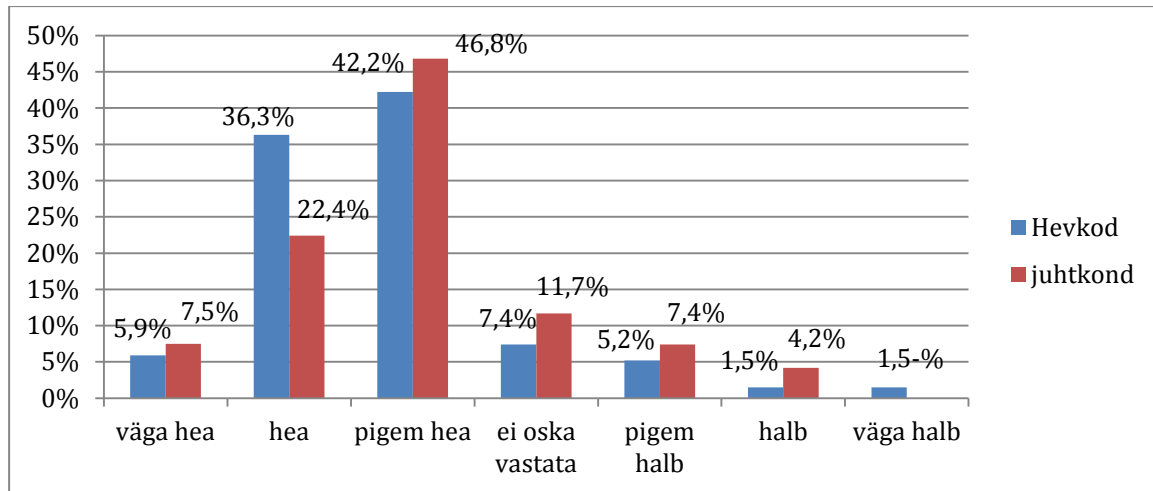
vastajad	Keskmine (M)	S _n	N
HEVKO	1,55	1,40	135
Juhtkond	1,67	1,05	94
Kokku	1,61	1,23	229

M-keskmine; S_n-standardhälve; N-vastanute arv

Võimalik, et juhtkonna positiivsem suhtumine koolisisese tugivõrgustiku töösse on sellepärast, et nad eeldavad koolis töötava tugivõrgustiku head omavahelist koostööd ning usalduslikke suhteid. Koostöö sujuvat toimimist peetakse väga oluliseks näitajaks ka tänapäeva kaasava hariduse kontekstis.

Uurimisküsimus nr 7. Millised on koolijuhtide ja HEVKO-de hinnangud koolivälisele tugivõrgustiku koostööle HEV lastega?

Väiksem rahulolu oli koolivälise tugivõrgustiku tööga. Väga heaks ja heaks pidas vaid 42,2% HEVKO-sid, pigem heaks – 42,22%. Rahul koolivälise tugivõrgustiku koostööga ei olnud koguni 8,2% vastanutest. 7,4% ei osanud antud küsimusele vastata.

Joonis 6. HEVKO-de ja juhtkonna hinnangud % -des koolivälisele tugivõrgustiku koostööle.

Juhtkonna rahulolematuse koolivälise tugivõrgustiku tööga oli mõnevõrra suurem. 11,6% juhtkonnast ei olnud koolivälise tugivõrgustiku tööga rahul. 7,5 % oli väga rahul ja 69,2% rahul või pigem rahul. 11,7% juhtkonna liikmest ei osanud oma arvamust avaldada.

Üheks põhjuseks võib olla KOV vähene huvi HEV õpilaste ja tugispetsialistide vajalikkuse suhtes ja sellega kaasnev koostöö puudumine. Samas võib väiksemates valdades olla tugispetsialistide puudus, või ei ole nad piisavalt kompetentsed kõiki HEV õpilasi puudutavaid küsimusi lahendama ja see omakorda takistab sujuvat koostööd, sest lapsevanemad või kool peavad lahendusi otsima kaugemalt. Ankeedi vastustest selgus, et nii mõnelgi puhul ei olda rahul Rajaleidja tööga ning samuti peeti eriarstidega suhtlemist keeruliseks ja aeganõudvaks. Arvatavasti on rahulolematuse tingitud eelpool nimetatud põhjuste tõttu.

Selles küsimuses võib samuti regionaalne paiknemine vastuseis mõjutada, kuna valdades ei pruugi vastavaid spetsialiste tööl olla. Vastata oli võimalik 7-punktilisel skaalal, kus 3 – väga hea, 2 – pigem hea, 1 – hea, 0 – ei oska vastata, -1 – halb, -2 – pigem halb, -3 – väga halb.

Tabel 6. Kuidas toimib kooli juhtkonna ja HEVKO-de hinnangul kooliväline koostöö erinevate tugisüsteemidega? (korrelatsiooni, standardhälve tulemused)

vastajad	Keskmine (M)	S _n	N
HEVKO	1,81	1,62	135
Juhtkond	0,98	1,15	94
Kokku	1,40	1,39	229

M-keskmine; S_n-standardhälve; N-vastanute arv

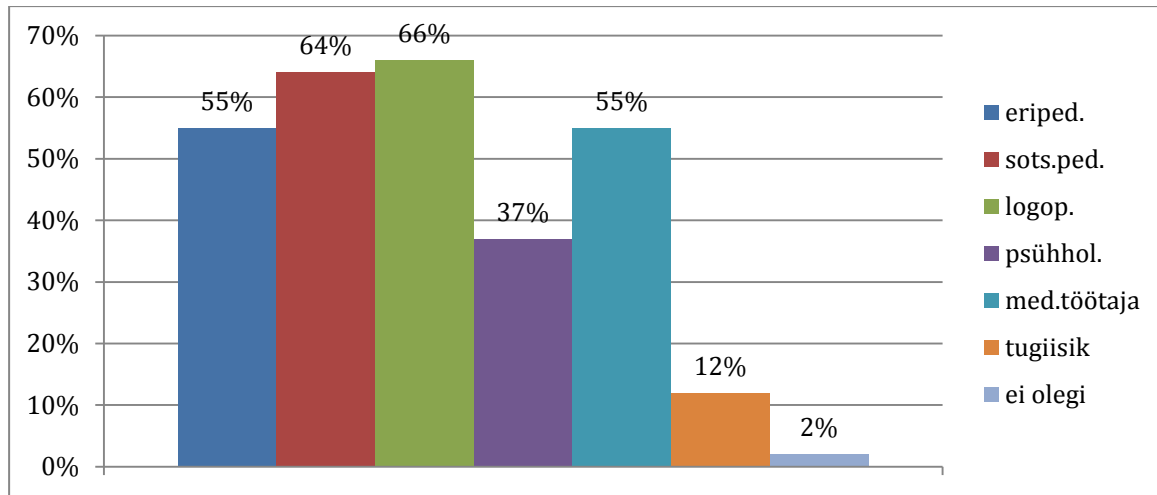
HEVKO-d pidasid koolivälist tugivõrgustiku koostööd paremaks kui juhtkonnaliikmed (H:M=1,81; J:M=0,98). Tõenäoliselt mõjutab HEVKO-de arvamust fakt, et nemad suhtlevad koolivälise tugivõrgustikuga rohkem ning nende kogemused on mõneti positiivsemad, *väga heaks* pidasid seda siiski vähesed. Vajaliku info jõudmist kooli või siis vastupidi koolist välja võib takistada ka lapsevanem, kes erinevatel põhjustel ei soovi oma lapse kohta käivat infot avaldada.

Uurimisküsimus nr 8. Millised on HEVKO-de ja juhtkonna hinnangud HEV õpilaste õpetamisvõimalustele koolides?

Uuringus osalenud HEVKO-de arvates õpib Eesti koolides 15,4% HEV õpilasi, juhtkonna vastustes oli see protsent 9%. Vastanud koolides seas oli ka erikooled, mis tõstab HEV õpilaste protsendi arvatavasti kõrgemaks. Samas toob Kanep (2008) oma aruandes välja, et keskmiselt oli 2006. aastal HEV õpilaste arv Eestis 15%, mis sarnaneb käesoleva uuringu HEVKO-de vastustega. Võib oletada, et HEV õpilaste arv võib protsendiliselt olla Eesti haridussüsteemis ka kõrgem, kuna identifitseerimine on läinud paremaks ja lapsevanema teadlikkus on tõusnud. Kogemusest lähtuvalt võib märkida, et lapsevanem ei pea enam diagnoosimist niivõrd “märgistamiseks”, vaid ta on jõudnud teadmisele, et selle eesmärk on pigem lapsele sobivama õppemeetodi valimine, mis igati toetab lapse arengut. Kindlasti on lapsevanemate teadlikkus kasvanud ka meedia avalikule tähelepanule laste erivajaduste osas.

Tugispetsialistide olemasolu koolides

Jooniselt 7 selgub, et kõige enam on koolides tööl logopeede 66% ja sotsiaalpedagooge 64%. Eripedagooge ja med.töötajaid on võrdselt – mõlemaid 95-s koolis (55%). Kõige vähem töötab koolides psühholooge – 37%. 9-s koolis olid olemas kõik eelpoolnimetatud tugispetsialistid, kuid koguni 26-s töötas ainult üks kõigist nimetatud tugispetsialistidest, reeglina eripedagoog või logopeed. 4 kooli oli üldse ilma tugispetsialistideta.

Joonis 7. Tugispetsialistide osakaal koolides (%).

Tugispetsialistide rahastamine kuulub KOV kompetentsi ja juhul kui omavalitsusel puudub huvi HEV õpilaste toetamiseks, siis ei leita ka erilist vajadust erinevate tugispetsialistide palkamiseks ning lapsed võivad jääda vajaliku abita. Tõenäoliselt oleneb erinevate tugispetsialistide olemasolu koolides õpilaste arvust ja HEV laste osakaalust. Positiivne on, et paljudes koolides on siiski võimaldatud igakülgne abi õpilastele.

Tugiteenused

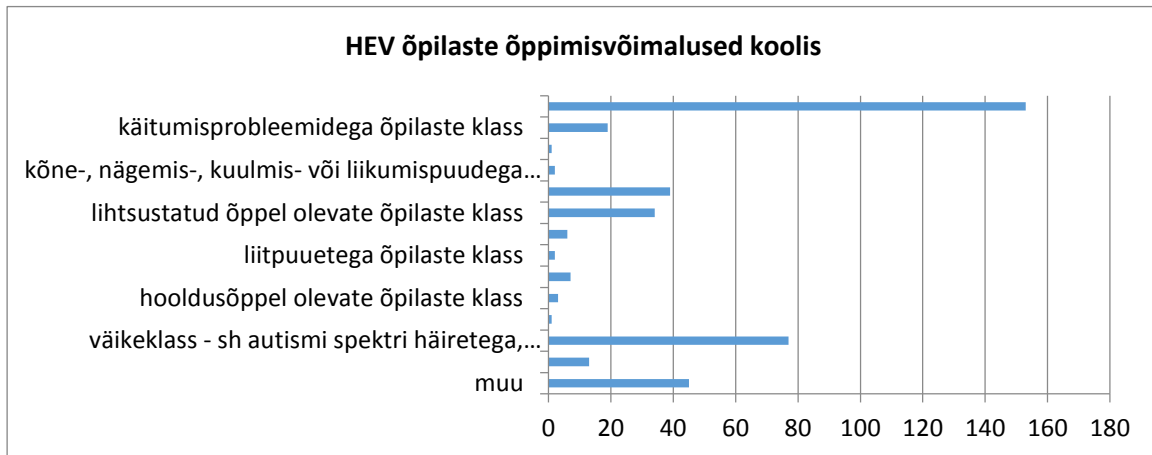
Tugiteenustest pakutakse koolides kõige enam õpiabi – 146-s koolis. Järgnevad pika-päevarühma võimalus (122), psühholoogiline abi/nõustamine (94), logopeediline abi/nõustamine (85), sotsiaalpedagoogi nõustamine (78), eripedagoogi nõustamine (53), IÕK 27-s koolis. Väikeklasse oli loodud 24-s ja lihtsustatud õppekavaga õpilaste (edaspidi LÕK) klasse 11-s koolis. Veel oli mitmel korral välja toodud tugiisiku ja koduõppe võimalus, Raja-leidja spetsialistide teenuse kasutamine, õpilaskodu. Ainealaseid konsultatsioone erinevatele kooliastmetele/rühmadele pakutakse 37-s koolis.

HEV õpilaste õppimisvõimalused koolis

Kõige rohkem pakutakse lastele eripedagoogilist või logopeedilist abi vajavate õpilaste rühmas õppimise võimalust – seda 153-s koolis. Kanep (2008) märgib oma lõpparuandes sarnaselt käesolevale uurimusele, et 75% Eesti tavakoolides pakutakse logopeedilist abi ja õpiabi 72%. Käesolevas uuringus selgus lisaks, et selliseid koole kus oligi ainult logopeediline abi ja muud võimalused HEV õpilaste õpetamiseks puudusid, on Eestis koguni 39. 13-s koolis ei kasutatud ühtegi uuringus esitatut varianti. Kahjuks ei ole käesoleva uuringu tulemustest võimalik välja tuua selle põhjust, kuid võib oletada, et tegemist võib olla tugispetsia-

listide puudusega, või siis on vastanud koolide seas nn “eliitkoole”, kus on jätkuvalt klasside komplekteerimise aluseks sisseastumiskatsed.

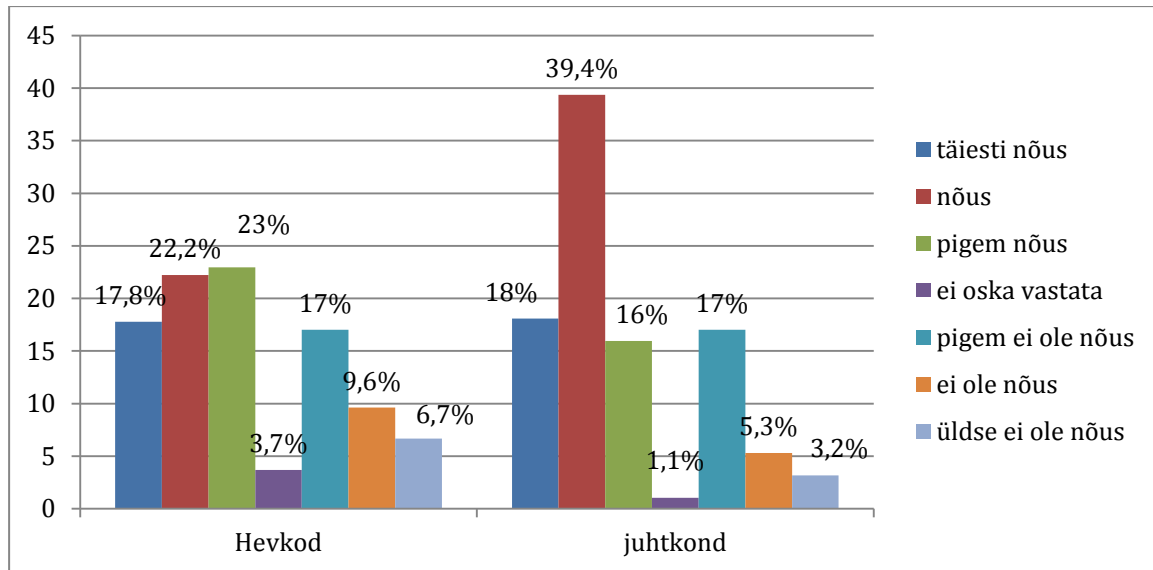
Järgneb väikeklassides õppimise võimalus - 77-s koolis. Õpiraskustega õpilaste klassse on loodud 39-sse kooli ja LÕK 34 – sse kooli. Vastajad, kes märkisid *muu* variandi, nimetasid ühele õpilasele keskendunud õpet, vajadusel tugisiku abi, LÕK laps tavaklassis, koduõpet.

Joonis 9. HEV õpilastele loodud õppimisvõimalused koolides (numbrid diagrammil näitavad koolide arvu).

Õpiabi kättesaadavus koolides

7-punkti skaalal oli võimalus hinnata küsimust - *Kuivõrd Te olete nõus väitega, et kõigile HEV õpilastele on tagatud õpiabi kättesaadavus?* Vastustest selgus, et 17,78% HEVKO-dest oli *täiesti nõus*, et kõigile HEV õpilastele on tagatud õpiabi kättesaadavus. *Nõus ja pigem nõus* oli 45,18 % ehk 61 HEVKO-t. 33,6% ei olnud selle väitega nõus, nendest 6,67% ehk 9 HEVKO-t ei nõustunud üldse selle väitega ja 5 HEVKO-t ei osanud sellele vastata.

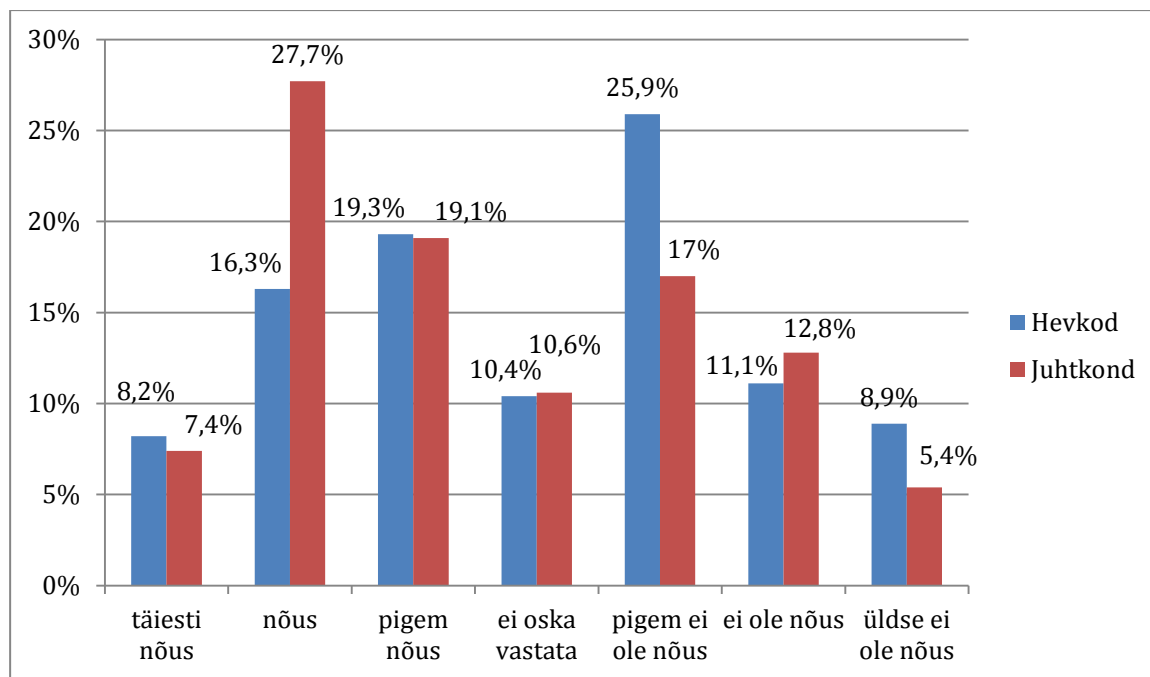

Joonis 10. HEVKO-de ja juhtkonna hinnangud õpiabi kättesaadavuse kohta (%).

Jooniselt 10 on näha, et juhtkond on palju optimistlikum kui HEVKO-d, kes HEV õpilastega rohkem kokku puutuvad. Tõenäoliselt mõjutab juhtkonna hinnangut ka see, et kui koolis on kas või üks-kaks tugispetsialisti, siis on vajalik õpiabi kõigile tagatud. See ei pruugi alati nii olla, sest mida rohkem õpilasi ja erinevaid probleeme, seda enam on tugispetsialistidel tööd ja nad ei jõua kõigi lasteni. PGS ei määra küll enam õpiabi kohustuslikku tundide arvu nädalas, kuid efektiivsemaks abistamiseks tuleb lastega töötada järjepidevalt ja õpiraskuste ulatusest olenevalt. Kas aga suudetakse õpiabi piisavas mahus tagada, ei saa kindlalt väita. Oma töökogemustest lähtuvalt julgeme väita, et õpiabirühmades käib väga erinevate probleemidega õpilasi ja nende koos õpetamine on raske. Lisaks logopeedilistele probleemidele on ka käitumisprobleemid, mis võivad vallanduda ja sel juhul võivad jääda teised lapsed tagaplaanile, kuna palju energiat kulub probleemse lapse peale. Lisaks ei saa sujuvalt tundi läbi viia ja väiksema tähelepanuvõimega laste puhul on tähelepanu koondamine ja uuesti tööle suunamine keeruline. Eriti väiksemates koolides ei ole võimalik erinevate probleemidega õpilaste rühmi teha, kuna puuduvad vajalikud ressursid.

Õppematerjalid HEV õpilastele

Küsimusele - *Kuivõrd on HEVKO-d ja juhtkond nõus väitega, et kool suudab tagada kõigile HEV lastele vajalikud õppematerjalid?* on vastuste tulemused näha alloleval joonisel.

Joonis 11. Õppematerjalide tagamine HEV õpilastele (%).

Uuringust selgus, et 43,7% HEVKO-sid olid kas *täiesti nõus*, *nõus* või *pigem nõus* väitega, et kõigile HEV õpilastele on vajalik õppematerjal tagatud. 45,93% HEVKO-de arvates ei ole see nii ja 10,37% HEVKO-dest ei osanud sellel vastata. Arvatavasti oli HEVKO-de arvamus pigem negatiivne põhjusel, et tegelikkuses ei ole kõik kooliastmed HEV õppevaraga kaetud. ESF programmi „Hariduslike erivajadustega õpilaste õppevara arendamine” peamine eesmärk oli koostada ja välja anda seni puuduvad õppematerjalid põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava lihtsustatud ja toimetulekuõppe alusel õppivatele õpilastele, kuid praeguseks hetkeks ei ole veel suudetud kõiki õppematerjale tagada.

62,4% juhtkonna vastustest selgus, et nende arvates on HEV lastele vajalikud õppematerjalid täies mahus tagatud, vaid 35,11% vastanutest ei olnud sellega nõus. Oma seisukohta ei osanud välja öelda 10,64% juhtkonna liikmetest. Tõenäoliselt ei puutu juhtkond nii tihedalt HEV õppevara tellimisega kokku ning nad ei ole teadlikud kui suures osas on kaetud õppematerjalide kättesaadavus. Koolide õppealajuhatajad, kes täidavad HEVKO tööülesandeid on arvatavasti rohkem kursis HEV õpilaste õppematerjaliga ja teavad, et kõigile kooliastmetele ja ainetele ei ole sobivat materjali veel koostatud.

Uurimisküsimus nr 9. Milliseid probleeme ja kitsaskohti HEVKO-d ja juhtkond HEVKO töös näevad?

Kuna enamus koolis töötavaid HEVKO-sid täidab HEVKO ülesandeid oma põhitöö kõrvalt, siis uurisime ka seda, mitu tundi keskmiselt võtab nädalas nende ülesannetega tegelemi-

ne aega. Vastustest selgus, et keskmiselt kulub HEVKO ülesannetega tegelemiseks 10,5 tundi nädalas. Vastused olid erinevad linna ja valla koolide raames, mis on arvatavasti tingitud HEV õpilaste arvust koolides. Suurema HEV õpilaste arvuga koolides oli ülesannete täitmise aeg pikem.

Ka Mackenzie (2007) on välja toonud HEVKO rolli suure varieeruvuse nii aja kulutamise kui kohustuste täitmise suhtes. Mackenzie viitas Szwedi uurimusele, milles selgus, et paljud HEVKO-d on ühtlasi täiskohaga õpetajad ning et aeg, mida rollile kulutatakse varieerub. Uuringust selgus, et suuremates koolides kulus HEVKO ülesannete täitmisele rohkem aega kui väiksemates koolides, kuid see ei olnud otseselt HEV õpilaste arvuga seotud.

Põhitöö kõrvalt HEVKO ülesannete täitmine toob kaasa nii mõnedki selle tööga seotud probleemid. Küsimusele „*Milliseid probleeme ja kitsaskohti HEVKO-d ja juhtkond HEVKO töö näevad*“, toodi välja palju erinevaid põhjuseid. Peamisteks murekohtadeks olid:

- liigne bürokraatia ja suur töömaht,
- põhitöökoha kõrvalt jääb vähe aega HEVKO ülesannete täitmiseks,
- lapsevanemate poolt probleemi eitamine ja koostöö tööd ei tasustata,
- õpetajate vähene huvi ja koostöö puudumine,
- puudumine,
- KOV vähene huvi erivajadustega õpilaste vastu,
- tugispetsialistide puudus,
- liiga pikad järjekorrad eriarstidele,
- HEVKO-l puudub eripedagoogiline haridus,
- lahenduseni jõudmine on liiga aeganõudev.

Sarnaselt käesoleva uuringuga väidab ka Tšernjavski (2014) oma töös, et probleeme on lapsevanemate suhtumisega. Lapsevanemad ei ole koostööst huvitatud ja näevad eeskätt seda, mida koolis on nimelt nende lapsega tehtud või tegemata jäetud. HEVKO peab tihti leidma lahendusi probleemidele, mis võivad aega ja ressursse arvestades olla ebareaalsed.

Mitmel korral ei oldud rahul Rajaleidja tööga, näiteks: „*Seoses Rajaleidja keskuse loomisega asjaajamine aeglustus, läks keerukamaks, dubleeritakse kooli tugispetsialistide poolt tehtut tööd*“, „*Koostöö kesine, esineb mittemõistmist, abi ja toetuse puudumist*“, „*Rajaleidja poolt väljareklaamitud I tasandi abi ei toimi*“, „*Rajaleidja keskuse inimesed ei kujuta reaalsel koolielu ette ja sageli kästakse koolidel teha asju, mis ei ole otstarbekad või võimalikud. Kohapeal keegi HEV õpilasi tavalises koolikeskkonnas vaatamas ei käi ja kooli ettepanekuid ei arvestata.*“ Veel nähti probleemina HEVKO vähest sõnaõigust koolis – näiteks õpetajad ei

ole nõus täitma õpilase IAJK-sid, HEVKO neid aga sundida ei saa. Võib arvata, et see on paljudes koolides probleemiks. Õpetajad peavad IAJK täitmist lisakoormuseks ja neil on lihtsam sellest keelduda. IAJK täitmine nõuab õpetaja professionaalsust ja järjepidevust sissekannete tegemisel. Nagu uuringust selgus, oli umbes 1/3-l vastanud HEVKO-dest õpetajatega koostöö puudumine välja toodud. Näidetena võib välja tuua: „*Osa õpetajaid ei ole nõus vaatluskaarte täitma, iseloomustusi tegema. Lihtsam on mitte märgata ja panna negatiivseid hindeid*“, „*Vähendatud õppemahu korral minnakse ikka kergema vastupanu teed, seda täidetakse halvasti, kergem on ikka kõigile ühtemoodi õpetada*“, „*õpetajate arvates on lapsed lihtsalt laisad ja nad leiavad, et 2 on õige karistusvahend*“. Väga suures osas oli välja toodud veel probleemid lapsevanematega. Just probleemide eitamine, tugisüsteemidest keeldumine ja õpetajate süüdistamine, et need ei suuda lapsi õpetada, olid enim väljatoodud mured. Väiksemates maakohtades on probleemiks transpordi muretsemine eriarstide või teiste spetsialistide juurde pöördumiseks, kuna Rajaleidja keskused on kaugel ja tavaliselt ei piisa ühest korrast käimisest. Probleemina nähakse veel HEVKO-de suure töökoormuse tõttu tähelepanuta jäänud andekate õpilaste jälgimist ja suunamist.

Ka juhtkonna ükskõiksust HEVKO tööle mainiti 3-4. korral. Samasuguseid uurimustulemused kajastusid ka Cahterine Tissoti uurimuses „The role of SENCos as leaders“, mis viidi läbi 2009-2012 aastatel Suurbritannias. Sarnaselt käesolevale uuringule tõi C. Tissot välja, et suurimaks probleemiks pidasid SENCO-d liigset bürokraatiat ja vähest koostööd (C.Tissot, 2013). Samuti selgus Sarapuu (2014) magistritöö tulemustest, et suurimaks probleemiks peeti sarnaselt käesolevale uuringule tugispetsialistide puudust, ebaselget rollijaotust ja koostöö puudumist. Lisaks mainib ta, et probleeme tekitavad veel üksikud LÕK õpilased tavaklassis. Murekohaks on ka see, et suure töökoormuse tõttu ei suudeta töötada andekate õpilastega. Pearl Barnes toob oma artiklis „Multi-agency working: what are the perspectives of SENCos and parents regarding its development and implementation?“ välja, et suurimaks takistuseks on bürokraatia, vähene spetsialistide arv ja rahastamine. Eriti leidsid antud uuringus osalenud SENCO-d/HEVKO-d, et kõige suurem puudus on kõneteraapeutidest ehk logopeedidest (Barnes, 2008). Siit saab järeldada, et tugispetsialistide puudus ei ole vaid Eestis, vaid probleem puudutab ka teisi riike. Põhjuseks võib olla alarahastamine ja ühiskondlikult madal staatus.

Kokkuvõte

Käesoleva uurimustöö eesmärgiks oli teada saada juhtkonna ja HEVKO-de arusaamad HEVKO-de töökorraldusest, - ülesannetest ja HEVKO rolliga seotud kitsaskohtadest. Milliste ülesannetega HEVKO-d koolis peavad tegelema ja missugused on peamised takistused selles töös. Lisaks uurisime, kui palju HEVKO-de ja juhtkonna arvamused HEVKO ülesannetest koolis ühtivad või erinevad.

Eesmärgi saavutamiseks koostasime mõlemale valimigrupile eraldi ankeetküsitluse, mis oli vormistatud Google Forms keskkonnas. Ankeedid saatsime üle Eesti 287 kooli. Vastamine oli vabatahtlik ja anonüümne. Koolide nimed ja isikuandmed on vaid uuringu läbiviijatele teada ega kuulu avalikustamisele.

Uuringus keskendusime HEVKO töös ettetulevatele probleemidele. Tahtsime teada, kui paljudes koolides on HEVKO-le koostatud tööjuhend ning kas seda tööd tasustatakse. Samuti uurisime, kuidas toimib koolisisene ja kooliväline tugivõrgustiku koostöö.

Uuringust selgus, et paljudel (27,4%) HEVKO ülesandeid täitvatel isikutel ei ole läbitud HEVKO-alast täiendkoolitust ning peaaegu pooltel pole ka eripedagoogilist haridust, mis annaks olulise eelise seda tööd teha. Kõige rohkem oligi HEVKO rollis just õppealajuhatajaid, kellel eripedagoogiline taust puudub. Põhjuseks oli välja toodud asjaolu, et õppealajuhataja on hästi kursis dokumentide koostamisega, kuid HEVKO töö ei piirdu üksnes dokumentide koostamise ja vormistamisega. Ülesandeid oli täitma pandud veel klassi- ja aineõpetajaid, kuna koolis töötavatel tugispetsialistidel on liiga suured koormused.

Lisaks asjaolule, et koolidesse määratud HEVKO-del ei ole läbitud vastavat koolitust, kerkis esile veel probleem tööjuhendi puudumise osas. Kui 92-s koolis oli tööjuhend olemas, siis 82 kooli vastas, et neil tööjuhend puudub. Sellest tulenevalt märkisid HEVKO-d oma töö kitsaskohtadeks just ebamäärased ja laialivalguvad tööülesanded. Koolides on nende endi sõnul tekkinud arusaam, et HEVKO peab tegelema eranditult kõigi HEV õpilasi puudutavate probleemidega. Tõenäoliselt on see ka põhjuseks, miks HEVKO-de ja juhtkonna arusaamad HEVKO töö ülesannetest mõneti erinesid.

Vastustest selgus, et põhilisteks tööülesanneteks HEVKO-l peetakse koostöö korraldamist erinevate huvigruppide vahel, dokumentide koostamist, IAJK täitmise jälgimist/juhendamist, õpilaste nõustamist. Samas tõid HEVKO-d välja kitsaskohana just õpetajatega koostöö puudumise.

Ka koolivälise tugivõrgustiku koostööga olid HEVKO-d rohkem rahulolematud. Murekohaks oli KOV vähene huvi HEV õpilaste toetamiseks ja nendele vajalike tingimuste loomi-

seks. Hinnang koolisisesele tugivõrgustiku koostööle oli märksa parem. Kuigi vaadates tugispetsialistide olemasolu koolides ning nende töökoormust, peab tõdema, et olukord ei ole kõikides koolides just hea. Uuringust selgus, et 4-s vastanud koolis ei ole ühtegi tugispetsialisti, kuigi HEV õpilasi selles koolis oli ja 26-s koolis vaid üks tugispetsialist. Väiksemates vallakoolides on tugispetsialistide puudus ja sellega seoses kannatab ka tugiteenuste osutamine HEV õpilastele. Rajaleidja keskused on suuremates linnades ning tihti puudub vanematel võimalus ka seal pakutavaid teenuseid kasutada. Samasugune probleem toodi välja eriarsitude juures käimisega.

Soovituslikult peaks HEVKO kuuluma kooli juhtkonda ja osalema kõigis HEV õpilasi puudutavates muutustes/aruteludes. Suur osa HEVKO-dest aga pole juhtkonna koosseisus. Ka Pearson (2010) rõhutab oma artiklis, et juhtkonda kuuluv HEVKO on paremini kursis kooli muutuste ja arenguga ning sellisel juhul on ka töö HEV õpilastega tulemuslikum.

HEVKO-de töö tasustamise osas selgus, et samade koolide juhtkonna ja HEVKO-de vastused erinesid. Kui 61 HEVKO-t vastas, et nende töö ei ole tasustatud, siis juhtkonna vastustest tuli välja, et vaid 50-s koolis ei saa HEVKO-d selle töö eest palka. Kahjuks ei oska kommenteerida, mis põhjustel selline erinevus on tekkinud.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et peamiseks kitsaskohaks on asjaolu, et HEVKO on koormatud mitmete teiste ülesannetega ja HEVKO ülesannete täitmine seeläbi kannatab. Teine olulisem probleem on HEVKO töö rahastamine. Riik on seadnud koolidele kohustuslikuks HEVKO rolli kinnitamise, kuid selleks rahalist toetust määranud ei ole. HEVKO-de tasustamine sõltub praegusel hetkel KOV rahalistest võimalustest. Analüüsides uuringus välja toodud vastuseid, oleme hetkel olukorras, kus paljudes koolides on HEVKO määratud pelgalt kohustusest. Rahalisi võimalusi koolil ei ole, kuid kohustus on ja seetõttu täidavad HEVKO rolli isikud, kes teevad seda lisaks oma tavatööle. Arusaadavalt ei suudeta antud rolli täita 100%-liselt ning nii nagu kommentaaridest võis lugeda, peeti seda tööd „korraks tule kustutamiseks“. Kommenteerijatega võib siinkohal nõustuda. HEV õpilase, lapsevanema ja erinevate huvigruppidega töö on pikk pidev protsess ja seda peab tegema järjepidevalt ning sihikindlalt.

Seoses nimetatud probleemidega on meiepoolne ettepanek:

- Töötada HEVKO-dele välja ühine tööjuhend, kus on välja toodud peamised tööülesanded.

Tänuõnad

Avaldame tänu uurimustöös osalenud koolide HEVKO-dele ja kooli juhtkonnaliikmetele, kes leidsid aega meie ankeetküsitlustele vastata.

Autorluse kinnitus

Kinnitame, et oleme koostanud käesoleva magistritöö ise ning korrektselt välja toonud teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Töö koostamisel jaotus kahe autori panus võrdselt. Teooria osas jaotasime teemad võrdselt, lisaks tegeles üks autoritest inglise keelse kirjanduse analüüsiga, teine autor analüüsis eesti- ja soomekeelseid materjale. Küsimustiku koostamisel vahetati omavahel andmeid ja uuriti koos varem tehtud uurimusi nii Eestis kui Inglismaal, millest saadi infot ankeetide koostamiseks. Ankeedid koostati koos, koolide kontaktandmed otsis Krista Aigro ja laiali saatis Heleken Heinsalu. Pidevalt toimus omavaheline infovahetus meili teel.

Tulemusi analüüsisime alguses eraldi. Krista Aigro tegeles juhtkonna ja Heleken Heinsalu HEVKO-de ankeeditulemustega. Krista Aigro kodeeris kõik tulemused (juhtkonna ja HEVKO-de) numbriliseks ja Heleken Heinsalu keskendus kvantitatiivsele analüüsile. Krista Aigro töötles kvalitatiivseid tulemusi. Lõpuks analüüsiti andmeid koos ja kirjutati arutelu.

Heleken Heinsalu

Krista Aigro

.....

.....

(allkiri ja kuupäev)

(allkiri ja kuupäev)

Kasutatud kirjandus

Barnes, P. (2008). Multi-agency working: what are the perspectives of SENCos and parents regarding its development and implementation? *British Journal of Special Education* · Volume 35 · Number 4.

Eha, P. (2010). *Õpiabisüsteemide rakendumine ja õpetajate hoiakud Järvamaa põhikoolides*. [Magistritöö]. Tartu Ülikool.

Haljaste, A. & Mägi, E. (2001). *Tavakoolide õpetajate kõigi laste koos õpetamisse ja nende oskused erivajadustega laste õpetamisel tavaklassis. Algõpetuse aktuaalseid probleeme X*. Koostanud Talts, L. Tallinna Pedagoogikaülikool

Hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse kontseptsioon. (2013). Külastatud aadressil: https://www.hm.ee/sites/default/files/hev_kotseptsioon.pdf

Juhtpõhimõtted kaasava hariduse kvaliteedi arendamisel (2009). Külastatud aadressil: https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education_key-principles-ET.pdf

Kanep, H. (2008). *Analüüs Hariduslike erivajadustega õpilastest ja tugiteenuste kättesaadavusest õpilastele. Lõpparuanne*. Külastatud aadressil: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/40911/Uld_HEV.pdf

Kink, T. (2006). Haridusasutuste areng ja võtmerollide muutumine. Avatud kool ja tõhus õppimine. *Tartu Ülikool. Õpetajate Seminar. Alus- ja alghariduse õppetool*. Lk. 8-18.

Kivirand, T. (2014). *Haridus ja sotsiaalne kaasatus*. Haridus- ja teadusministeerium. Külastatud aadressil: <http://adm.archimedes.ee/erasmusplus/files/2014/01/Haridus-ja-sotsiaalne-kaasatus.pdf>

Kivirand, T. (2012a). *HEV õpilaste õppekorralduse arendustegevus ja seda toetavad programmid*.

Külastatud aadressil: <http://www.hev.edu.ee/get/532/Tiina+Kivirand.docx>

Kivirand, T. (2012b). *Kaasav haridus ja hariduslike erivajadustega laste õppekorraldus*.

Kivirand, T. *Kaasav haridus õppekorralduses*.

Külastatud aadressil:

<http://www.ekk.edu.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=114810/Kaasav+haridus+oppekorralduses.ppt>

Kivirand, T. 2016. *Pilootprojekt „Kaasav kool“* Eripedagoogika nr 49. OÜ Tarmest.

Knackendoffel, E. A. (2005). Collaborative Teaming in the Secondary School. *Focus on exceptional Children*. Volume 37, nr 5, lk.1.

Kontor, A. (2011). *Kooli HEV õpilaste õppe koordineerija koostöö hariduse tugiteenuste keskusega*.

Külastatud aadressil: http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/HEVKO_A.%20Kontor.ppt

Kontseptsioon hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorraldusest (2013).

Külastatud aadressil: www.hm.ee/index.php?popup=download&id=11663

Kulderknup, E. (Koost). (2009). *Lapse arengu hindamine ja toetamine*. Riiklik Eksami- ja kvalifikatsioonikeskus. Tartu: Kirjastus Studium.

Kõrgesaar, J. (1999). *Laste hoolekande- ja rehabiliteerimisvajaduste hindamine ja kulg – II. Aruanne*.

Kõrgesaar, J.(2002). *Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Layton, L.(2005). Special educational needs coordinator and leadership: a role too far? *Support for Learning*. Volume 20. Number 2:53-60.

Lindborg, Päivi. (2008). *Konsultoivan erityisopettajan työ*. Külastatud aadressil: <https://mail.google.com/mail/u/0/?shva=1#inbox/15404b3320edaa87?projector=1>

Mackenzie, S. (2007). A review of recent developments in the role of the SENCo in the UK. *British Journal of Special Education*, 34, 4, 212-218.

Meijer, Cor J.W. (toim) (2005). *Kaasav haridus ja klassitöö vanemates kooliastmetes.*(2005). Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur.

Külastatud aadressil:

https://www.european-agency.org/sites/default/files/inclusive-education-and-classroom-practice-in-secondary-education_iecp_secondary_et.pdf

Olenko, K; Toots, A. (2005), Ühiskonnaõpetus Gümnaasiumi õpik. *Kirjastus Koolibri*, lk.128

Pearson, S. 2010. The role of Special Educational Needs Co-ordinators (SENCOs): 'To be or not to be' *The Psychology of Education Review*, Vol. 34, No. 2.

Põhikooli-ja gümnaasiumiseadus.(2014)

Külastatud aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/113122013021>

Sarapuu, L. (2014). *Haridusliku erivajadusega õpilase õppe koordineerijate töökorraldus Võrumaa koolides.* (Magistritöö). Tallinn: Tallinna Ülikool.

Special educational needs and disability code of practice: 0 to 25 years. Statutory guidance for organisations which work with and support children and young people who have special educational needs or disabilities (2015). Department for Education. Department for Health., 88-90.

Külastatud

aadressil:

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/398815/SEND_Code_of_Practice_January_2015.pdf

The Salamanca Statement and Framework for Action 1994. Külastatud aadressil: http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF

Tissot, C. (2013) *The role of SENCos as Leades* © 2013 The Author. British Journal of Special Education © 2013 NASEN. Published by Blackwell Publishing Ltd, 9600 Garsington Road, Oxford OX4 2DQ, UK and 350 Main Street, Malden, MA 02148, USA. DOI:

Tšernjavski, M. (2014). *Hev-koordineerija isik ja ülesanded*. (Bakalaureusetöö). Tartu Ülikool

ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon ja puuetega inimeste õigused Eestis. Külastatud aadressil: www.epikoda.ee/wp-content/uploads/2012/03/raamat_veeb.pdf

Watkins, A (toim). (2007) *Hindamine kaasavas keskkonnas. Poliitika ja praktika võtmeküsimused*. Odense, Taani: Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur. lk. 9-22.

Külastatud aadressil: https://www.european-agency.org/sites/default/files/assessment-in-inclusive-settings-key-issues-for-policy-and-practice_Assessment-ET.pdf

Lisa 1. Ankeetküsitlus HEVKO-dele

Küsimustik Hariduslike erivajadustega laste koordinaatoritele

*** Kohustuslik**

1. Kooli nimi *

Neid andmeid kasutatakse uuringus ainult statistiliseks analüüsiks. Vastuseid näevad vaid uuringu autorid.

.....

2. Mis maakonnas Teie kool asub? *

3. Kool asub. *

Valige üks

- ☐ linnas
- ☐ vallas

4. Vastaja sugu *

- ☐ Naine
- ☐ Mees

5. Teie vanus *

Andmeid kasutatakse vaid statistiliseks analüüsiks

.....

6. Haridustase *

Milline on Teie kõrgeim omandatud haridustase?

- ☐ Bakalaureus
- ☐ Rakenduslik kõrgharidus
- ☐ Magister
- ☐ Teadusmagister
- ☐ Doktor
- ☐ Kutseharidus
- ☐ Muu:

7. Milline on Teie ametikoht peale HEVKO kohustuste? *

- ☐ eripedagoog
- ☐ logopeed

- ☐ klassiõpetaja
- ☐ aineõpetaja
- ☐ psühholoog
- ☐ sotsiaalpedagoog
- ☐ õppealajuhataja
- ☐ sekretär
- ☐ töötan ainult HEVKO-na
- ☐ Muu

8. Mitu aastat töötate praegusel ametikohal? *

.....

9. Mitu õpilast õpib Teie koolis? *

Kui täpselt ei tea, kirjutage umbkaudne vastus.

.....

10. Mitu hariduslike erivajadustega õpilast õpib Teie koolis? *

Kui täpselt ei tea, kirjutage umbkaudne vastus.

.....

11. Milliseid tugiteenuseid pakutakse Teie koolis? (sealhulgas ka sisseostetavaid) *

n: tugiope, õpiabi, psühholoogi nõustamine ja abi, pikapäevarühm jms

.....

12. Märkige, millised tugispetsialistid kuuluvad Teie kooli personali hulka. *

Märkige kõik tugispetsialistid

- ☐ eripedagoog
- ☐ sotsiaalpedagoog
- ☐ logopeed
- ☐ psühholoog
- ☐ med. õde
- ☐ tugisik
- ☐ pole ühtegi

13. Kas Hev õpilaste õppe koordineerijal (HEVKO-l) on tööjuhend? *

- ☐ Jah
- ☐ Ei

14. Kuidas on korraldatud Teie koolis HEVKO töö tasustamine? *

Märkige sobiv

- ☐ Olete palgal HEVKO-na
- ☐ Teete tavatööd ja saate lisatasu HEVKO töö eest
- ☐ Ei ole tasustatud.
- ☐ Muu:

15. Kas Te kuulute kooli juhtkonda? *

- ☐ Jah
☐ Ei

16. Kas Te olete läbinud HEVKO koolituse? *

- ☐ Jah
☐ Ei
☐ Õpin praegu

17. Kas Te olete läbinud eripedagoogi täiend- või tasemekoolituse? *

- ☐ Jah
☐ Ei
☐ Õpin praegu

18. Märkige, milliste ülesannete/probleemidega Te HEVKO-na koolis tegelete? *

	tegelen	pigem tegelen	ei oska vastata	pigem ei tegele	ei tegele
Õpilaste nõustamine/juhendamine	☐	☐	☐	☐	☐
HEV õpilaste identifiitseerimine	☐	☐	☐	☐	☐
IAJK täitmine	☐	☐	☐	☐	☐
IAJK täitmise jälgimine ja juhendamine	☐	☐	☐	☐	☐
Dokumentide koostamine nõustamiskomisjonide jaoks.	☐	☐	☐	☐	☐
Iseloomustuste koostamine alaealiste komisjonide jaoks	☐	☐	☐	☐	☐
IÕK koostamine	☐	☐	☐	☐	☐
Eriarstidega suhtlemine	☐	☐	☐	☐	☐
Koostöö korraldamine erinevate huvigruppide vahel (lapsevanem, õpetaja, tugiteenused, kooliväline tugivõrgustik)	☐	☐	☐	☐	☐
Ümarlaudade korraldamine	☐	☐	☐	☐	☐
Koolituste korraldamine õpetajatele ja HEV õpilaste vanematele	☐	☐	☐	☐	☐
Ürituste korraldamine, kuhu kaasatakse ka HEV õpilasi.	☐	☐	☐	☐	☐

Märkus: IAJK - individuaalse arengu jälgimise kaart

19. Kuivõrd Teie meelest on need Teie, kui HEVKO ülesanded? *

Vastates lähtuge enda seisukohast.

		on	pigem on	ei vastata	oska	pigem ole	ei	ei ole
Õpilaste mine/juhendamine	nõusta-	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Õpetajate mine/juhendamine	nõusta-	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lapsevanemate mine/juhendamine	nõusta-	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
HEV õpilaste fitseerimine	identi-	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
IAJK täitmine (koolis)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
IAJK täitmise jälgimine ja juhendamine (koolis)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
HEV õpilast puudutavate dokumentide koostamine ja vormistamine		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
IÕK koostamine		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Koostöö korraldamine erinevate huvigruppide vahel (lapsevanem, õpetaja, koolisisene tugivõrgustik, kooliväline tugivõrgustik, rehabilitatsioonikeskused, politsei jne....)		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ümarlaudade korraldamine		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Koolituste korraldamine õpetajatele ja HEV õpilaste vanematele		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ürituste korraldamine, kuhu kaasatakse ka HEV õpilasi.		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Märkus: IAJK - individuaalse arengu jälgimise kaart

20. Kui vajalikuks peate HEVKO rolli koolis? *

1- väga oluliseks; 2- oluliseks; 3-pigem oluliseks ;4-ei oska vastata; 5-pigem mitte oluliseks; 6- mitte oluliseks ; 7-üldse mitte oluliseks

1	2	3	4	5	6	7
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

21. Teie arvamus juhtkonna rahulolust Teie, kui HEVKO tööle? *

1-väga hea; 2-pigem hea ; 3-hea ; 4-ei oska vastata; 5- halb; 6-pigem halb ; 7-väga halb

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

22. Keskmiselt mitu tundi võtab aega Teil HEVKO rolli täitmine nädalas? *

Märkige tundide arv

.....

23. Milliseid probleeme ja kitsaskohti saate välja tuua seoses HEVKO-de tööga? *

.....

24. Palun nimetage 3 olulisemat põhjust, miks just Teid HEVKO ametikohale määrati. *

.....

25. Kuidas Te hindate koolisest tugivõrgustiku koostööd? *

1-väga hea; 2-pigem hea ; 3-hea ; 4-ei oska vastata; 5- halb; 6-pigem halb ; 7-väga halb

1 2 3 4 5 6 7

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

26. Kuidas Te hindate koolivälist tugivõrgustiku koostööd? *

1-väga hea; 2-pigem hea ; 3-hea ; 4-ei oska vastata; 5- halb; 6-pigem halb ; 7-väga halb

1 2 3 4 5 6 7

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

27. Millised võimalused on Teie koolis Hev laste õpetamiseks? *

Märkige kõik Teie koolis olevad võimalused.

- ☐ eripedagoogilist või logopeedilist abi vajavate õpilaste rühm
- ☐ käitumisprobleemidega õpilaste klass
- ☐ raskete somaatiliste haigustega õpilaste klass
- ☐ kõne-, nägemis-, kuulmis- või liikumispuudega õpilaste klass
- ☐ õpiraskustega õpilaste klass
- ☐ lihtsustatud õppel olevate õpilaste klass
- ☐ tundeelu- ja käitumishäiretega õpilaste klass
- ☐ liitpuuetega õpilaste klass
- ☐ toimetulekuõppel olevate õpilaste klass
- ☐ hooldusõppel olevate õpilaste klass
- ☐ kasvatusraskustega õpilaste klass
- ☐ väikeklass - sh autismi spektri häiretega, aktiivsus- ja tähelepanuhäiretega või sõltuvushäiretega õpilastele
- ☐ pole ühtegi
- ☐ Muu:

28. Kuivõrd Te olete nõus väitega, et kõigile HEV õpilastele on tagatud õpiabi kättesaadavus? *

1-täiesti nõus; 2-pigem nõus; 3-nõus; 4-ei oska vastata; 5-ei ole nõus; 6-pigem ei ole nõus; 7-
 üldse ei ole nõus

1	2	3	4	5	6	7
						

29. Kuivõrd Te olete nõus väitega, et kool suudab tagada kõigile Hev lastele vajalikud õppematerjalid? *

1-täiesti nõus; 2-pigem nõus; 3-nõus; 4-ei oska vastata; 5-ei ole nõus; 6-pigem ei ole nõus; 7-üldse ei ole nõus

1	2	3	4	5	6	7
						

Lisa 2. Ankeetküsitlus juhtkonnaliikmetele

Küsimustik juhtkonnale Hariduslike erivajadustega õpilaste koordinaatori ülesannete kohta

*** Kohustuslik**

1. Kooli nimi *

Neid andmeid kasutatakse uuringus ainult statistiliseks analüüsiks. Vastuseid näevad vaid uuringu autorid.

.....

2. Maakond *

3. Kool asub: *

Märkige AINULT üks vastusevariantidest

- ☐ linnas
- ☐ vallas

4. Vastaja sugu *

- ☐ Mees
- ☐ Naine

5. Vanus *

.....

6. Haridustase *

Milline on Teie kõrgeim omandatud haridus?

- ☐ Bakalaureus
- ☐ Rakenduslik kõrgharidus
- ☐ Magister
- ☐ Teadusmagister
- ☐ Kutseharidus
- ☐ Doktor
- ☐ Muu:

7. Mitu aastat töötate praegusel ametikohal? *

.....

8. Mitu õpilast õpib Teie koolis? *

Kui täpset vastust ei tea, kirjutage umbkaudne.

.....

9. Mitu hariduslike erivajadustega õpilast õpib Teie koolis? *

Kui täpset vastust ei tea, kirjutage umbkaudne.

.....

10. Milliseid tugiteenuseid pakutakse Teie koolis HEV õpilastele? (sealhulgas ka sisse-ostetavaid) *

n: tugiõpe, õpiabi, psühholoogi nõustamine ja abi, pikapäevarühm jms

11. Märkige, millised tugispetsialistid kuuluvad Teie kooli personali hulka. *

Võite märkida mitu valikut

- ☐ eripedagoog
- ☐ sotsiaalpedagoog
- ☐ logopeed
- ☐ abiõpetaja
- ☐ med. õde
- ☐ psühholoog
- ☐ pole ühtegi
- ☐ Muu:

12. Kas HEV õpilaste õppe koordineerijal (HEVKO-l) on tööjuhend? *

- ☐ jah
- ☐ ei

13. Kuidas on korraldatud Teie koolis HEVKO töö tasustamine? *

- ☐ On palgal HEVKO-na
- ☐ Teeb tavatööd ja saab HEVKO tööülesannete eest lisatasu
- ☐ HEVKO ülesanded on lisatud tema tavatööle
- ☐ Ei ole tasustatud
- ☐ Muu:

14. Kas HEVKO kuulub juhtkonda? *

- ☐ jah
- ☐ ei

15. On Teie koolis töötav HEVKO saanud vastava täiendkoolituse? *

- ☐ jah
- ☐ ei
- ☐ õpib praegu

16. Märkige milliste ülesannete/probleemidega Teie koolis HEVKO tegeleb? *

	tegeleb	pigem tegeleb	ei vastata	oska	pigem tegele	ei	ei tegele
Õpilaste nõustamine/juhendamine	☐	☐	☐		☐		☐
HEV õpilaste identiteetseerimine	☐	☐	☐		☐		☐
IAJK täitmine	☐	☐	☐		☐		☐
IAJK täitmise jälgimine ja juhendamine	☐	☐	☐		☐		☐
Dokumentide koostamine nõustamiskomis-	☐	☐	☐		☐		☐

	tegeleb	pigem tegeleb	ei vastata	oska	pigem tegele	ei ei tegele
jonide jaoks.						
Iseloomustuste koostamine alaealiste komisjonide jaoks	☐	☐	☐		☐	☐
IÕK koostamine	☐	☐	☐		☐	☐
Eriarstidega suhtlemine	☐	☐	☐		☐	☐
Koostöö korraldamine erinevate huvigruppide vahel (lapsevanem, õpetaja, tugispetsialistid, kooliväline tugivõrgustik)	☐	☐	☐		☐	☐
Ümarlaudade korraldamine	☐	☐	☐		☐	☐
Koolituste korraldamine õpetajatele ja HEV õpilaste vanematele	☐	☐	☐		☐	☐
Ürituste korraldamine, kuhu kaasatakse ka HEV õpilasi.	☐	☐	☐		☐	☐

Märkus: IAJK - individuaalse arengu jälgimise kaart

17. Kuivõrd Teie meelest on need HEVKO ülesanded? *

1- on ; 2- pigem on; 3-ei oska vastata; 4- pigem ei ole; 5-ei ole

	täidab	pigem täidab	ei vastata	oska	pigem täida	ei ei täida
Õpilaste nõustamine/juhendamine	☐	☐	☐		☐	☐
Õpetajate nõustamine/juhendamine	☐	☐	☐		☐	☐
Lapsevanemate nõustamine/juhendamine	☐	☐	☐		☐	☐
HEV õpilaste identifitseerimine	☐	☐	☐		☐	☐
IAJK täitmine	☐	☐	☐		☐	☐
IAJK täitmise jälgimine ja juhendamine	☐	☐	☐		☐	☐
HEV õpilast puudutavate dokumentide koostamine ja vormistamine	☐	☐	☐		☐	☐
IÕK koostamine	☐	☐	☐		☐	☐
Koostöö korraldamine erinevate huvigruppide vahel (lapsevanem,	☐	☐	☐		☐	☐

	täidab	pigem täidab	ei vastata	oska	pigem täida	ei	ei täida
õpetaja, koolisisene tugivõrgustik, kooliväline tugivõrgustik, rehabilitatsioonikeskused, politsei jne....)							
Ümarlaudade korraldamine	☐	☐	☐		☐		☐
Koolituste korraldamine õpetajatele ja HEV õpilaste vanematele	☐	☐	☐		☐		☐
Ürituste korraldamine, kuhu kaasatakse ka HEV õpilasi.	☐	☐	☐		☐		☐

Märkus: IAJK - individuaalse arengu jälgimise kaart

18. Kui vajalikuks peate HEVKO rolli koolis? *

1- väga oluliseks; 2- oluliseks; 3-pigem oluliseks ;4-ei oska vastata; 5-pigem mitte oluliseks; 6- mitte oluliseks ; 7-üldse mitte oluliseks

1	2	3	4	5	6	7
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

19 Juhtkonna rahulolu HEVKO tööga? *

1-väga rahul ; 2- rahul ; 3-pigem rahul ; 4-ei oska vastata ; 5- pigem ei ole rahul ; 6- ei ole rahul ; 7-üldse ei ole rahul

1	2	3	4	5	6	7
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

20. Keskmiselt mitu tundi võtab aega Teie arvates HEVKO rolli täitmine nädalas? *

Märkige tundide arv

.....

21. Milliseid probleeme ja kitsaskohti saate välja tuua seoses HEVKO-de tööga? *

.....

22. Mis sai määravaks Teie koolis HEVKO ametikohale määramisel? *

Märkige kolm olulisemat põhjust.

.....

23. Kuidas Te hindate koolisest tugivõrgustiku koostööd? *

1-väga hea; 2-pigem hea ; 3-hea ; 4-ei oska öelda; 5-halb; 6-pigem halb; 7-väga halb

1	2	3	4	5	6	7
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

24. Kuidas Te hindate koolivälist tugivõrgustiku koostööd? *

1-väga hea; 2-pigem hea ; 3-hea ; 4-ei oska vastata; 5- halb; 6-pigem halb ; 7-väga halb

1 2 3 4 5 6 7

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

25. Millised võimalused on Teie koolis HEV laste õpetamiseks? *

Võite märkida mitu valikut

- ☐ eripedagoogilist või logopeedilist abi vajavate õpilaste rühm
- ☐ käitumisprobleemidega õpilaste klass
- ☐ raskete somaatiliste haigustega õpilaste klass
- ☐ kõne-, nägemis-, kuulmis- või liikumispuudega õpilaste klass
- ☐ õpiraskustega õpilaste klass
- ☐ lihtsustatud õppel olevate õpilaste klass
- ☐ tundeelu- ja käitumishäiretega õpilaste klass
- ☐ liitpuuetega õpilaste klass
- ☐ toimetulekuõppel olevate õpilaste klass
- ☐ hooldusõppel olevate õpilaste klass
- ☐ kasvatusraskustega õpilaste klass
- ☐ väikeklass - sh autismi spektri häiretega, aktiivsuse- ja tähelepanuhäiretega või sõltuvushäiretega õpilastele
- ☐ pole ühtegi
- ☐ Muu:.....

26. Kuivõrd Te olete nõus väitega, et kõigile HEV õpilastele on tagatud õpiabi kättesaadavus? *

1-täiesti nõus; 2-pigem nõus; 3-nõus; 4-ei oska vastata; 5-ei ole nõus; 6-pigem ei ole nõus; 7-üldse ei ole nõus

1 2 3 4 5 6 7

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

27. Kuivõrd Te olete nõus väitega, et kool suudab tagada kõigile HEV lastele vajalikud õppematerjalid? *

1-täiesti nõus; 2-pigem nõus; 3-nõus; 4-ei oska vastata; 5-ei ole nõus; 6-pigem ei ole nõus; 7-üldse ei ole nõus

1 2 3 4 5 6 7

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

Lisa 3. E-kiri koolidele

Lugupeetud haridusasutuse õppealajuhataja ja Hariduslike erivajadustega õpilaste õppe koordineerija (HEVKO).

Oleme Tartu Ülikooli eripedagoogika magistriõppe üliõpilased.

Palume osaleda haridusasutuse õppealajuhatajal/direktoril ja HEVKO rolli täitval isikul meie uuringus, kus sooviksime välja selgitada HEVKO rolli olulisust ja selle tõhusust koolis. Samuti uurime, millised on HEVKO-de töö kitsaskohad ja millist abi vajaksid HEVKO-d oma töö paremaks korraldamiseks ning selle tõhusamaks muutmiseks.

Teema valiku põhjuseks sai HEVKO rolli uudsus Eesti haridusmaastikul. Kuna HEVKO tööülesandeid ja eesmärke puudutavat teemat on uuritud vaid piirkonniti, siis antud uuring on plaanis läbi viia üle Eesti.

Küsimustik on veebipõhine ja anonüümne, seega vastused ei ole konkreetsete koolidega seotud. Neid andmeid kasutatakse uuringus ainult statistiliseks analüüsiks. Vastuseid näevad vaid uuringu läbiviijad. Vastamiseks valige endale sobiv küsitlus.

Loodame, et leiate aega küsimustiku täitmiseks. Ootame Teie vastuseid tagasi (*kuupäev*)

Aitäh osalemast!

Lugupidamisega,

Krista Aigro

Heleken Heinsalu